

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кафедра українського
прикладного мовознавства

**ТЕМА «ПОГОДА» НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ІНОЗЕМНОЇ (РІВНІ В1-В2)**

Магістерська робота
студентки гр. ФЛУ-61м
Зеленюх Наталії Ігорівни
Науковий керівник –
ст. викл. Антонів О. В.

Львів 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Формування комунікативної компетенції в читанні на прикладі теми «Погода»	11
1.1. Загальна характеристика читання як рецептивного виду мовленнєвої діяльності.....	11
1.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в читанні на рівнях B1-B2.....	14
1.3. Види читання в навчанні української мови як іноземної	15
1.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок читання з теми «Погода»	18
2. Тема «Погода» як навчальний матеріал для розвитку й удосконалення вмінь аудіювати	34
2.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в аудіюванні на рівнях B1-B2	37
2.3. Етапи навчання сприймати мовлення на слух.....	38
2.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок аудіювати на матеріалі теми «Погода».....	40
3. Тема «Погода» на заняттях з розвитку вмінь і навичок писати	48
3.1. Загальна характеристика письма як продуктивного виду мовленнєвої діяльності.....	48
3.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в письмі на рівнях B1-B2	52
3.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок писати на тему «Погода»	56
4. Формування комунікативної компетенції в письмі в межах теми «Погода»	66
4.1. Говоріння як продуктивний вид мовленнєвої діяльності	66
4.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в говорінні на рівнях B1-B2	70
4.3. Види вправ для формування вмінь і навичок говорити на рівнях B1-B2	72

4.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок говорити на матеріалі теми «Погода»	74
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	89
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Сьогодні українську мову як іноземну вивчають з практичною метою: для спілкування в іншомовному середовищі, навчання в закладі вищої освіти і т.п. Тому основна мета викладача – формувати в іноземного слухача комунікативну компетенцію, адже вільне володіння мовою як іноземною передбачає досконале засвоєння загальноприйнятих чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання (аудіювання), говоріння, читання, письма. У цій роботі досліджуємо формування умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності на прикладі теми «Погода» на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною. Терміни *рубіжний* та *середній* рівень узяті з посібника «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2», на який ми орієнтувалися під час роботи.

Формування комунікативної компетенції іноземного студента досягають за допомогою системи вправ, укладеної з певної теми. *Тему* визначають як імовірний згорнутий текст, поданий у вигляді короткої тези, який підлягає розгортанню у процесі говоріння та вилученню інформації, і згортанню під час читання та аудіювання.¹

Зазначимо, що *комунікативну компетенцію* розглядають як здатність особистості застосовувати мову для досягнення поставлених конкретною ситуацією цілей, використовуючи для цього мовні, позамовні та інтонаційні засоби виразності відповідно до норм і правил літературної мови. Для досягнення таких цілей іноземний слухач має розвивати і вдосконалювати мовні, мовленнєві вміння і навички. Терміни *знання, уміння і навички* утворили своєрідну тріаду в педагогічній царині. Досліджували їхню семантику такі науковці, як: С. Гончаренко, О. Федорова, Т. Мелкумова, С. Ніколаєва. На думку О. Туркевич, мовленнєві вміння – це вміння

¹ Станкевич Н. Інтерпретація поняття «Тема» у методиці викладання української мови як іноземної / Н. Станкевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2015. – Вип. 11. – С. 131.

використовувати конкретні мовленнєві одиниці в умовах розв'язання різних завдань, а навички – це дії, які на основі багаторазового повторення внаслідок виконання вправ і завдань стали автоматизованими.²

На рівнях В1-В2 вивчення української мови як іноземної студентів необхідно розвивати й удосконалювати набуті на попередніх етапах вміння і навички, а також засвоювати нові знання щодо рецептивних та продуктивних видів мовленнєвої діяльності.

На рубіжному й середньому рівнях домінує аудіювання – рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує розуміння того, що сприймають на слух, і належить до усної форми мовлення³. У житті на цей вид мовленнєвої діяльності припадає 40-50% часу спілкування. На читання, – рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який включає техніку читання та розуміння того, що читають, і належить до писемної форми мовлення⁴, – виділяють 30% аудиторного часу. Читання та аудіювання є рецептивними видами мовленнєвої діяльності, проте їх вважають активними творчими процесами, оскільки смисл сприйнятого залежить від особистості того, хто слухає або читає.

Розвиток мовленнєвої компетенції в читанні безпосередньо пов'язаний з текстом, який під час навчання іноземної мови на основному й середньому рівнях має бути суто автентичним. У роботі розглядаємо фактори, які впливають на формування мовленнєвої компетенції, зокрема це фактор фонологічних, лексичних та граматичних навичок; фактор умінь виділяти в тексті певні елементи, вміння аналізувати й синтезувати; фактор видів читання; фактор потенційного словникового запасу та ін. Сукупність цих факторів впливає на якість знань і вмінь, які має засвоїти студент на рубіжному й середньому рівнях, таких як: розуміти тексти на повсякденну тематику та пов'язані з професійною діяльністю; розвивати вміння знаходити

² Туркевич О. Терміни знання, вміння, навички: від унормування до гармонізації в сучасній українській лінгводидактиці / О. Туркевич // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – 2018. – Т. 21, № 2. – С. 124.

³ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навчальний посібник. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – С. 64.

⁴ Там само, – С. 124

загальну інформацію, виділяти головну думку та ідею тексту; визначати позицію автора та ін.

Слухання (аудіювання) займає значну частину часу на заняттях з української мови як іноземної на рівнях B1-B2, тому що для досягнення комунікативної компетенції необхідно сприймати і розуміти інформацію від співрозмовника. Під час формування мовленнєвої компетенції в аудіюванні студент долає певні труднощі, спричинені розумінням змісту тексту, пов'язані із засвоєнням фонетичних та лексичних явищ, зумовлені способом подання тексту та умовами його сприйняття. Долаючи ці труднощі, студент має розвивати вміння розуміти основний зміст висловлювання, виокремлювати головну і супровідну інформацію, сприймати українське мовлення у теле- та радіозаписах, розуміти більшість фільмів.

Вироблення вмінь і навичок у рецептивних видах мовленнєвої діяльності спонукають до розвитку компетенції в письмі й говорінні. Письмо забезпечує різноманітне соціокультурне буття іноземного студента, дає змогу фіксувати прочитану чи почуту інформацію, а також створювати власні висловлювання. Письмо як вид мовленнєвої діяльності має психологічні і лінгвістичні особливості. Воно відбувається за відсутності співрозмовника, має стійку вмотивованість, вимагає суворого дотримання мовних норм та ін. На рубіжному й середньому рівнях іноземний студент має розвивати вміння писати тексти на загальні теми, складати відгук, писати листи, створювати повідомлення з розвиненою аргументацією «за» чи «проти», висловлювати власні думки.

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності дає змогу задовольнити потребу спілкуватися в монологічній і діалогічній формах. Зазначимо таку характерну ознаку говоріння, як евристичність, тобто спонтанність, непередбаченість мовленнєвих дій. Це вид мовленнєвої діяльності, який вимагає негайної реакції та розуміння комунікативної ситуації. Тут студентові необхідні вже набуті мовні (фонологічні, граматичні, лексичні) навички, які

дають змогу без участі свідомості будувати лінгвістично правильні висловлювання. На рівнях B1-B2 іноземний студент має оволодіти навичками монологічного і діалогічного мовлення, розвивати вміння зв'язними реченнями висловлювати власну думку; невимушено спілкуватися на відомій темі; створювати повідомлення; створювати виступи.

Удосконалюючи навички читати, слухати, писати й говорити, слухач може знаходити інформацію, сприймати її, осмислювати й виокремлювати те, що є важливе в певній комунікативній ситуації, вільно висловлювати власні думки, відповідати на питання, заповнювати документи, анкети, створювати тексти і, як наслідок, повномірно володіти іноземною мовою.

Досліджували й описували види мовленнєвої діяльності такі науковці, як: О. Тарнопольський («Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти»), С. Ніколаєва («Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах»), Л. Панова та І. Андрійко («Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах»), Л. Московкін та А. Щукін («Хрестоматія з методики викладання російської мови як іноземної»). Досліджували читання як вид мовленнєвої діяльності в іноземній аудиторії такі науковці: І. Дяченко («Українська література для іноземних студентів»), М. Єлісова (Особливості роботи над текстом української народної казки з іноземними студентами»), І. Процик («Художні твори як навчальні тексти для читання на заняттях із чужоземцями та система вправ для навчання читання як виду мовленнєвої діяльності...»), Н. Станкевич («Художній текст для читання в іншомовній аудиторії: вироблення стратегії розуміння»), О. Туркевич («Особливості використання культурологічних текстів у процесі навчання української мови як іноземної») та ін.

Лінгводидактичні аспекти навчання аудіювати розглядали в дослідженнях М. Антонюк, В. Андросюк, Л. Апатової, Г. Архипова, М. Вайсбург, Н. Гез, М. Гоцкіна, І.Гудзик, Н. Єлухіної, Н. Жеренко, Л. Куліш,

Т. Ладиженської, О. Метьюлкої, Ю. Пасова, Б. Следникова, О. Старостенко, В. Статівки, Н. Харламової, Б. Ходоса, С. Цінько, Г. Шелехової та ін. І. Лисовець дослідив проблему навчання аудіювання й усного мовлення, М. Пруссаков розкрив проблематику труднощів під час навчання аудіювання тексту, С. Гапонова у своїх працях подала особливості текстів та аудіотекстів для навчання аудіювання, І. Круківська розглянула вплив пісень та їх використання під час навчання аудіювати.

Дослідженню письма в наукових працях приділили увагу К. Кусько, С. Литвин, С. Ніколаєнко, Н. Склярєнко, О. Тарнопольський, І. Зимня, Н. Гез, В. Рахманінова, І. Бім та ін. В. Кустарьов, М. Рождественський, які досліджували систему письмових вправ у зв'язному мовленні, В. Плахотник розглядав навчання іншомовного письма, проблему письма і писемного мовлення окреслювали Р. Похмелкіна, Г. Демиденко, А. Абрамова, Є. Калініна, І. Мельник та ін.

Проблему навчання іншомовного говоріння досліджували Є. Бжоско, О. Смелянова, Л. Котлярова, М. Кочнева, Л. Корчагіна, А. Литнева, Л. Морська, І. Соловійова, О. Тарнопольський. Наукова робота Ю.Пасова присвячена використанню комунікативного методу навчання іншомовного спілкування, праця Ж. Войної – використанню навчально-мовленнєвих ситуацій під час навчання говорити, Г. Хужаніязова і В. Черниш дотримуються компетентісного підходу в навчанні говорити іноземною мовою.

Оскільки основною метою навчання української мови як іноземної є формування комунікативної компетенції в іноземного студента, то вважаємо доцільним удосконалювати вміння й навички в межах конкретної лексичної теми. За допомогою комунікативного підходу ми застосовуємо ситуативно-тематичне подання матеріалу на основі теми «Погода». Ця тема є актуальною на кожному рівні вивчення української мови як іноземної, тому що спектр цієї теми досить широкий: від назв природних явищ до розгляду глобальних

проблем людства. На матеріалі теми «Погода» ми пропонуємо систему вправ для розвитку рецептивних і продуктивних вмінь і навичок, що дасть змогу іноземному студенту формувати комунікативну компетенцію.

Актуальність теми зумовлена:

- потребою поглибленого дослідження рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності;
- недостатністю вивчення проблеми вдосконалення умінь і навичок у різних видах мовленнєвої діяльності в українському та зарубіжному мовознавстві;
- необхідністю створення системи вправ для розвитку рецептивних і продуктивних умінь і навичок до теми «Погода»;

Мета роботи – дослідити особливості формування й удосконалення вмінь і навичок у рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності на зарубіжному й середньому рівнях у межах теми «Погода» на заняттях з української мови як іноземної.

Мета дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

- охарактеризувати читання, аудіювання, письмо і говоріння як види мовленнєвої діяльності;
- описати формування комунікативної компетенції в рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності;
- визначити вимоги до формування компетенції в читанні, аудіюванні, письмі й говорінні на рівнях B1-B2;
- дослідити етапи навчання аудіювати й писати;
- укласти систему вправ для розвитку вмінь і навичок читати, аудіювати, писати і говорити;
- створити до кожної вправи методичний коментар, вказавши мету завдання і рівень, на якому вправу рекомендовано виконувати.

Предмет дослідження: лінгводидактичні особливості навчання рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності на заняттях з української мови як іноземної.

Об'єкт дослідження: тема «Погода» в аспекті розвитку умінь і навичок читати, аудіювати, писати та говорити.

Основним методом дослідження в роботі є описовий.

Практичне значення: результати проведеного дослідження можна використати для вдосконалення рецептивних і продуктивних умінь і навичок студентів на рубіжному (B1) й середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною, на спецкурсах з методики навчання видів мовленнєвої діяльності.

Основну джерельну базу становлять підручники з української мови як іноземної для рівнів B1-B2, Інтернет-статті, аудіо- і відеозаписи телепрограм, онлайн-ресурси, публіцистичні тексти.

Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і додатків.

1. Формування комунікативної компетенції в читанні на прикладі теми «Погода»

1.1. Загальна характеристика читання як рецептивного виду мовленнєвої діяльності

Роль рецептивних видів мовленнєвої діяльності постійно зростає. Зараз період інформаційної ери, тож ми можемо знаходити різноманітні відомості не лише в друкованих виданнях преси, а й у мережі Інтернет. Там міститься багато інформації, яку ми сприймаємо за допомогою читання. Тому розвиток навичок цієї мовленнєвої діяльності є необхідним елементом як для навчання, так і для повсякденного життя.

Важливо те, що вміння читати дає можливість іншомовному слухачеві користуватися науковою літературою для пошуку інформації за фахом. Володіючи такою мовленнєвою компетенцією, слухач-іноземець може збагнути зміст оригінальних текстів, написаних українською мовою, досягнути мовну картину світу українців.

Зазначимо, що, на відміну від продуктивних, рецептивні вміння й навички не зникають протягом усього життя, якщо їх постійно не розвивати й не застосовувати. Під час читання актуалізуються пасивний і потенціальний словниковий запас, а це своєю чергою розширює можливості слухача в цій мовленнєвій компетенції.

Читання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який включає техніку читання та розуміння того, що читають, і належить до писемної форми мовлення.⁵ Текст визначають як закодовану думку автора, тому результатом читання має бути розуміння змісту тексту.

Зазначимо, що поняття *зміст (значення)* і *смісл* тексту розмежовують. Зміст того, що пишуть або говорять, є цілком соціально обумовленим, його однаково розуміють усі члени певної мовно-культурної спільноти. Але у розумінні кожної окремої людини відображається її життєвий досвід. Відповідно до цього вирізняють конкретний смісл сприйнятого змісту. Тобто

⁵ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навчальний посібник. – К.: Фірма «ІНККОС», 2006. – С. 64.

люди можуть реагувати на зміст тексту по-різному. Наприклад, для жителя Африки значення словосполучень «посушлива погода» й «палюче сонце» мають відтінок позитивного значення, оскільки ці реалії є нормальними для його континенту, а для жителя Великої Британії такий клімат не притаманний, тому він сприйматиме такі словосполучення з іншою емоційною оцінкою.

Процес сприйняття й осмислення тексту відбувається за допомогою **трьох аналізаторів**: мовленнєвомоторного, зорово-мовленнєвого, мовленнєво-слухового⁶. Мовленнєвомоторний аналізатор діє тоді, коли слухач читає текст вголос, зорово-мовленнєвий – коли читає мовчки, а мовленнєво-слуховий – тоді, коли слухач чує те, як він читає. Синтез цих аналізаторів дає змогу контролювати правильність власного читання того, хто навчається. Враховуючи постійний зв'язок зорового аналізатора з мовленнєвомоторним, під час навчання читати рекомендують також виконувати аудіовправи. Позитивним наслідком такого поєднання є те, що слухач запам'ятовує правильну вимову слів.

Розуміння тексту здійснюється через мислення, але базується на підсвідомих та напівсвідомих навичках, що забезпечують автоматизоване розпізнання знайомих лексичних одиниць та граматичних структур.⁷

Виділяють два основні рівні розуміння тексту.

1. **Рівень значення** пов'язаний зі встановленням значень сприйнятих мовних одиниць та їх безпосередніх зв'язків. Навички на цьому рівні пов'язані з технічним аспектом читання.

2. **Рівень смислу / змісту** – пов'язаний з розумінням змісту тексту як цілісної мовної одиниці. На цьому рівні вміння забезпечують смисловий аспект читання. Тобто слухач має розуміти текст як завершений мовленнєвий твір, у якому втілений задум автора.⁸

⁶ Московкин Л. В. Хрестоматия по методике преподавания русского языка как иностранного / Л. В. Московкин, А. Н. Щукин. – М.: Русский язык. Курсы, 2010. – С. 330.

⁷ Тарнопольський О. Б. Методика навчання... - С. 65.

⁸ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. – Вид. 2-ге, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 189.

Також читання супроводжується постійним висуванням гіпотез з боку читача щодо змісту тексту, наприклад, після побаченого заголовка, розвитку подій, тобто цей процес насичений своєрідним прогнозуванням. Тому розуміння прочитаного вважають активним і творчим процесом, у якому читач «співпрацює» з автором, переносить написане на власний досвід, виробляє індивідуальний особистісний смисл.

Основне завдання під час навчання читати – навчити слухача впізнавати графічні образи слів і пов'язувати їх із відповідними звуковими та рухомоторними образами.⁹

Виділяють такі **провідні фактори**, що впливають на формування мовленнєвої компетенції в читанні:

1. *Фактор мовленнєвих навичок* – фонологічні, лексичні та граматичні навички є основою умінь мовленнєвої компетенції в читанні.
2. *Фактор умінь* – уміння виділяти в тексті окремі його елементи й уміння узагальнювати, синтезувати факти, поєднувати змістові частини, які забезпечують повноту розуміння зв'язного тексту в цілому.
3. *Фактор режимів (видів читання)* – залежно від мети, яку ставить перед собою читач, виділяють п'ять видів читання: переглядове, ознайомлювальне, вивчальне, пошукове, критичне.
4. *Фактор потенціального словникового запасу* – формування потенціального словника в іноземного слухача полегшує сприйняття невідомої лексики в тексті.
5. *Фактор загальної стратегії роботи над новим іноземним текстом* – провідна стратегія «зверху-вниз» базується на тому, що спочатку на основі перегляду всього тексту, читання заголовків та підзаголовків досягається розуміння загального змісту.
6. *Фактор екстенсивного або інтенсивного читання* – суть екстенсивного навчання в тому, що слухач читає великий за обсягом текст без

⁹ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К.: Академія, 2010. – С. 173.

розгорнутого аналізу, потрібне розуміння не всього тексту, а лише головної інформації; інтенсивне читання ведеться на відносно невеликих за обсягом та значно складніших за мовною формою текстах; розуміння має бути абсолютно повним, це стосується навіть відтінків значень та смислів, утілених у тексті;

7. *Фактори автентичності / оригінальності / адаптованості текстів для читання* – тільки робота з автентичними текстами може привчити слухачів до читання реальних, а не штучних іншомовних текстів;
8. *Фактор складності текстів для читання за обсягом, мовними / логіко-композиційними особливостями та особливостями способу викладання* – добираючи матеріали для читання за рівнем їх складності, треба виходити із загальнодидактичного принципу посиленості;
9. *Фактор темпу читання* – темп читання є показником розвитку вмінь і навичок читання; навчальні, професійні можливості слухача багато в чому залежать від спроможності швидко переробляти інформацію;
10. *Фактор змістовної цінності / цікавості текстів для читання* – якщо тексти, які використовують у навчальному процесі, приваблюють слухача, це стає основою для розвитку процесуальної мотивації читання іноземною мовою.¹⁰

1.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в читанні на рівнях B1-B2

Розглянемо **вимоги** до формування мовленнєвої компетенції в читанні на рубіжному й середньому рівнях відповідно до посібника «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною A1-C2».

На рубіжному рівні (B1) вивчення української мови як іноземної в межах формування мовленнєвої компетенції в читанні студент має оволодіти навичками розуміння текстів, які містять найуживаніші повсякденні та пов'язані з професійною діяльністю мовленнєві зразки; розуміння описів подій, почуттів та бажань в особистих листах. Студент має розуміти фактичне

¹⁰ Тарнопольський О. Б. *Методика навчання...* – С. 73-81.

мовлення з лінійною структурою, чітку загальну аргументацію; знаходити загальну інформацію, яка йому потрібна; вилучати спеціальну інформацію з одного великого тексту або кількох текстів.

До типів текстів, які має опрацювати студент належать вивіски в громадських місцях; написи й оголошення; короткі газетні і журнальні статті; рекламні тексти; інструкції; листівки, короткі приватні листи; уривки оригінальних прозових творів.

На середньому рівні (B2) студентові необхідно розвивати вміння досить швидко переглядати друковані тексти значного обсягу для того, щоб вибрати лише потрібну інформацію; вміння виділяти деталі тексту, окремі факти і зв'язок між ними; визначати тему та комунікативну мету тексту; розуміти позицію автора і зроблені висновки.

На цих рівнях застосовують такі типи текстів, як вивіски в громадських місцях; опис продуктів харчування, медикаментів, косметичних засобів; оригінальні тексти й оголошення, газетні і журнальні статті, рекламні тексти, меню і рецепти, інструкції, уривки оригінальних прозових художніх текстів та ін.¹¹

1.3. Види читання в навчанні української мови як іноземної

У навчанні української мови як іноземної виділяють п'ять **видів читання**: переглядове, ознайомлювальне, вивчальне, пошукове, критичне читання. Проте основними є лише три види: ознайомлювальне, вивчальне і пошукове.

Найзначущішим є **ознайомлювальне читання** як найбільш поширене в житті, так і пріоритетне в навчальному процесі. Здійснюється на основі автентичних текстів, які містять інформацію про побут, культуру, історію країни, мову якої вивчають. Ознайомлювальне читання забезпечує розуміння до 70% фактів тексту з точним розумінням його основної інформації і не перекрученим розумінням другорядної. Особливостями цього способу читання

¹¹ Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. – К.: Фірма «ІНКОС», 2020. – С. 64.

є високий темп ознайомлення з усім текстом, точність розуміння основного змісту та найбільш суттєвих деталей.

У процесі ознайомлювального читання виділяють такі **комунікативні цілі**:

- визначити тему тексту і проблеми, які в ньому розглядають;
- що саме говорять у тексті у зв'язку з проблемою;
- виділити основну думку;
- вибрати головні факти, пропускаючи другорядні;
- висловити власне ставлення до прочитаного.

Щоб з'ясувати, чи зрозуміли слухачі основну інформацію тексту, виконують такі **вправи**:

- 1) прочитати заголовок або початкові речення і сказати, про що може розповідатися в тексті;
- 2) дати відповіді на запитання викладача щодо основного змісту;
- 3) вибрати з кількох запропонованих викладачем заголовків найбільш прийнятний;
- 4) прослухати твердження і виправити ті, які не відповідають змісту;
- 5) підібрати до запитань правильні відповіді згідно з основним змістом;
- 6) вибрати з низки малюнків ті, що ілюструють зміст тексту;
- 7) висловити власну думку про зміст тексту, дати йому оцінку.

Вивчальне читання забезпечує повне та неперекручене розуміння всієї інформації тексту, як основної, так і другорядної. Однією з цілей такого читання є формування в слухачів умінь самостійно долати труднощі мовного та смислового характеру. Метою вивчального читання є точне розуміння інформації тексту і критичне осмислення цієї інформації. Це вдумливе читання, темп якого складає 50 – 60 слів/хв. Для того, щоб формувати й вдосконалювати вміння й навички вивчального читання, потрібно відбирати такі тексти, які за змістом і тематикою будуть задовільняти пізнавально-комунікативні потреби та інтереси слухача.

У процесі роботи з текстом в режимі вивчального читання виділяють такі **комунікативні цілі**:

- зрозуміти зміст прочитаного тексту;
- зіставити здобуту інформацію зі своїм досвідом;
- оцінити інформацію, висловити власну думку про неї;
- передати відомості з тексту в іншим;
- прокоментувати окремі факти.

Вправи, які виконують з метою сформувати уміння вивчального читання та контролю повноти розуміння прочитаного тексту, бувають переважно такі:

- 1) відповісти на запитання викладача щодо основного змісту тексту та його деталей;
- 2) вибрати з кількох малюнків ті, які ілюструють провідну думку тексту;
- 3) визначити, чи відповідає інформація, запропонована у завданні, основному змісту тексту;
- 4) визначити смислові віхи та виписати найбільш суттєву інформацію;
- 5) скласти план тексту; підібрати до кожного пункту плану речення з тексту, які його уточнюють.

Пошукове читання поєднує властивості переглядового та ознайомлювального або вивчального читання: спочатку читач шукає потрібну йому інформацію в тексті в режимі переглядового читання, потім ознайомлювальне або вивчальне читання тієї частини тексту, де є потрібна інформація. Тому темп читання залежить від того, йде пошук інформації (тоді – 1 – 1,5 сторінок/хв.) чи її більш поглиблене вивчення.

Точність розуміння тексту в цьому виді читання визначають правильністю відповіді слухача на запитання викладача про те, чи цікавить слухача така інформація, яка частина тексту виявилася найбільш інформативною, чи є в тексті нові факти тощо.

Контроль розуміння прочитаного проводять за допомогою **вправ** такого типу:

- 1) відповісти на запитання викладача щодо основної інформації тексту;

- 2) дати відповіді на запитання, що стосуються важливих деталей;
- 3) сказати, чи відповідає представлена викладачем інформація з тією, яка була в тексті;
- 4) знайти у тексті вказані викладачем факти;
- 5) виконати тест.

Отже, навчання читати є однією з головних практичних цілей навчання іноземної мови, проте не меншу роль воно відіграє як засіб навчання, оскільки дає змогу оволодіти навчальним матеріалом. Читання іншомовних текстів розвиває мислення студента, допомагає усвідомити особливості системи іноземної мови і глибше зрозуміти особливості рідної.

1.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок читання з теми «Погода»

Некомунікативні вправи для розвитку фонетичних умінь і навичок

Вправа 1. Прочитайте пари слів. Вставте пропущені літери у словах.

Чітко вимовляйте всі звуки.

***Мета:** Розвивати навички слухача розрізняти значення слів, у яких відбувається чергування голосних звуків [o], [e] з [i], [o],[e] з фонетичним нулем.*

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

1. Вогкість – вогк_сті
2. Злива – зл_ви
3. Грім – гр_му
4. Інй – ін_ю
5. Град – гр_ду
6. Віт_p – вітру

7. Грози – гроз
8. Лив_нь – ливня
9. Відлига – відлиз_
10. Блискавки – блискав_к

Вправа 2. Прочитайте речення з відповідною інтонацією.

Мета: Розвивати вміння слухача застосовувати різні типи інтонації (розповідну, питальну, окличну).

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

1. Чому глобальне потепління призводить до суворих зим?
2. Полярний вихор, який накрив велику частину Сполучених Штатів Америки, приніс із собою рекордні морози і аномальні снігопади.
3. Чому вчені вже яке десятиліття говорять про глобальне потепління, а зими в багатьох країнах з кожним роком стають все холоднішими?
4. Глобальне потепління – це реальна проблема!
5. У світі давно вважають за краще уникати терміна «глобальне потепління» і говорити про «глобальну зміну клімату».

Некомунікативні вправи для розвитку лексичних умінь і навичок

Вправа 1. З'єднайте опис атмосферного явища з його назвою.

Мета: Розвивати вміння слухача добирати до назви природного явища його опис із декількох запропонованих варіантів.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

1. Злива	А) це перенесення снігу над земною поверхнею вітром. Погіршує видимість і утворює кучугури снігу, створює труднощі для різних видів транспорту.
2. Хуртовина	Б) зниження температури повітря або ґрунту до 0 °С і нижче. Зазвичай вони трапляються до 25 квітня і після 16 жовтня, проте можуть бути і в травні та вересні. Вони шкодять садам і теплолюбним культурам.
3. Ожеледиця	В) це короткочасні інтенсивні дощі, під час яких інколи випадає місячна норма опадів для певної місцевості. Потужні струмені й потоки завдають значної шкоди господарству, підмиваючи дороги та фундаменти будівель, розмиваючи схили ярів. Улітку зливи бувають на всій території України, але найчастіше – у Карпатах, південних і південно-східних районах. У горах вони триваліші, іноді спричиняють катастрофічні паводки на річках.
4. Заморозки	Г) виникають під час посушливої погоди і підвищеної швидкості вітру, який видуває пил і

	пісок із земної поверхні й переносить їх на великі відстані. Вони можуть тривати від кількох десятків хвилин до кількох діб, сильно погіршуючи умови проживання людей, завдаючи значних збитків сільському господарству, роботі транспорту.
5. Пилові бурі	Д) це утворення льодяної кірки на поверхні землі та різних предметах внаслідок замерзання переохолоджених крапель дощу, мряки або туману. Ці атмосферні явища небезпечні для руху людей і транспорту, завдають великої шкоди посівам озимих культур.

Відповіді:

1	2	3	4	5

Джерело: <https://geomap.com.ua/uk-g8/874.html>

Вправа 2. Прочитайте текст. Вставте пропущені слова з довідки.

Мета: Розвивати вміння слухача добирати потрібне слово в контекст із низки запропонованих.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

Синоптики прогнозують найближчими днями мороз і сильний вітер

В Україні прогнозують хмарну (0) погоду. Синоптики повідомили, що буде хмарно з проясненнями, без істотних опадів, (1)_____ вдень становитиме 2-7°C морозу. Лише вночі та вранці в Карпатському регіоні та південній частині випаде невеликий (2)_____. На дорогах більшості областей подекуди (3)_____. (4)_____ північний, північно-східний, 7-12 м/с, на півдні країни місцями пориви 15-20 м/с.

Довідка: ожеледиця, сніг, вітер, температура, ~~погода~~.

Джерело:

https://zaxid.net/pogoda_v_ukrayini_z_23_lyutogo_po_27_lyutogo_2019_prognoz_v_id_sinoptikov_moroz_viter_n1476243

Некомунікативні вправи для розвитку граматичних умінь і навичок

Вправа 1. Прочитайте текст. Поставте слова, що в дужках, у правильну граматичну форму.

***Мета:** Розвивати вміння слухача ставити слово у правильний відмінок відповідно до контексту.*

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

Центр Венеції затопило на 75%

29 жовтня через сильні (дощ) дощі та шторм затопило 75% центру Венеції. Рівень (вода)_____ у венеціанській лагуні піднявся на 1,56 м., що відповідає показнику 1 грудня 2008 року, коли у Венеції сталася одна з найсерйозніших за останні десятиліття (повінь)_____.

Площа Сан-Марко, яка є найнижчою точкою міста, ще зранку була повністю покрита тонким шаром (вода)_____.

площею стало неможливо пересуватися. До 14:00 доступ до більшої частини центру Венеції був повністю заблокований.

Жертвами (негода)_____ стали п'ятеро осіб, ще одна людина зникла безвісти. Усі загинули в результаті падіння дерев у різних районах Італії.

У зв'язку зі зливами і (шторм)_____ оголошено штормові попередження, сотні шкіл закрито. У деяких регіонах перекриті дороги, а рятувальники повідомляють про кількох легкопоранених через (негода)_____.

Джерело: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2568836-blizko-75-teritorii-venecii-zatopilo-cerez-storm.html>

Вправа 2. Заповніть пропуски в тексті.

Мета: Розвивати вміння слухача обирати правильну граматичну форму слова з декількох варіантів.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

На сьогодні синоптики прогнозують різке погіршення погодних умов. По всій Україні пройдуть (1)_____, які супроводжуватимуться сильним (2)_____. Синоптики оголосили штормове попередження та 1-й рівень небезпеки (жовтий) у зв'язку з поривами вітру.

Максимально вдень (3)_____ підніметься до 13° тепла на півдні країни. Уночі стовпчики термометрів опустяться до -1°.

У всіх регіонах України дощитиме. На Закарпатті та у Карпатах можливий (4)_____ сніг.

Синоптики також попереджають про (5)_____ небезпеку в Карпатських горах.

"У зв'язку з (б)_____, хуртовинами та подальшою відлигою очікується значна сніголавинна небезпека на високогір'ї Закарпатської та Івано-Франківської областей", – повідомили у Гідрометцентрі.

	А Дощ	Б Дощем	В Дощі	Д Дощовий
	А Вітром	Б Вітер	В Вітру	Д Вітряний
	А Температури	Б Температура	В Температурою	Д Температуру
	А Мокрого	Б Мокрий	В Мокрому	Д Мокрим
	А Лавина	Б Лавину	В Лавинну	Д Лавини
	А Опадами	Б Опадів	В Оподи	Д Опадах

Відповіді:

1	2	3	4	5	6

Джерело: <https://pogoda.unian.ua/news/10464762-zhovtiy-riven-nebezpeki-v-ukrajini-ogolosili-shtormove-poperedzhennya.html>

Вправа 3. Прочитайте факти про рекордні погодні явища в Україні. виправте граматичні помилки у реченнях.

Мета: Розвивати вміння слухача знаходити граматичні помилки в тексті й виправляти їх.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні В1 володіння українською мовою як іноземною.

Найбільша кількість грозу в Україні буває в українських Карпатах. Рекордним був 1951 р., протягом якого було зареєстровано 64 дні з грозою.

Здебільшого градом випадає дрібний. Проте окремі градини можуть досягати розмірів від грецького горіха до курячого яйця. Рекордно великою в Україні була градина вагою 500 г, а у світі – 7 кг!

Найбільша швидкість вітер в Україні – 180 км/год (50 м/с) – була зафіксована в грудні 1947 р. у горах Криму на Ай-Петрінській яйлі, у світі – 371 км/год у США.

Найдовші бездощові період в Україні, що тривали 115 днів (майже 4 місяці!), були в 1934 р. в Полтавській та у 1948 р. у Херсонській областях.

Найбільша кількість днів з хуртовина в Україні – 71 день протягом зими 1906/07 рр. – зареєстрована в горах Криму на Ай-Петрі.

Джерело: <https://geomap.com.ua/uk-g8/874.html>

Комунікативні вправи для розвитку вмінь і навичок ознайомлювального читання

Вправа 1. Прочитайте діалог. Виконайте завдання після тексту.

Мета: Розвивати в слухача навички ознайомлювального читання з точним розумінням основної інформації.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) й основному (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Марічка: Наталочко, привіт. Чи дивишся зараз телевізор?

Наталка: Ні, а що?

Марічка: Умикай негайно «5 канал». Там передають важливу інформацію.

Наталка: Про що?

Марічка: Дивись і уважно слухай!

Голос із телевізора: «В Україні через рекордну різницю температур одночасно панує й зима, й літо, ідеться в сюжеті ТСН. Так, у Криму досі +30, на Заході вже –5. На півдні України відпочивальників тішить навіть не оксамитовий, а повноцінний курортний сезон. П'ятому місяцю літа радіють і місцеві жителі. Температура води сягає 23 градусів. Водночас жителям Чернівців погода в Криму здається казкою. Тут вже настав сезон пуховиків та шаликів – в окремих районах області температура падає нижче нуля».

Наталка: О, то справді фантастика!

Голос із телевізора: «Останнім часом погода все більше лякає українців небаченим досі розгулом стихій. Якщо десь іде злива, то тропічна, якщо вітер – то ураганний, а якщо град – то розміром з яйце. У ніч на понеділок у Київській і Черкаській областях пронісся потужний ураган, а сусідня Польща зіткнулася з руйнівним торнадо».

Наталка: Оце так витівки природи! А що у вас, Марічко, у місті робиться?

Марічка: У нас сильний дощ і вітер. По радіо передали штормове попередження на 2-3 дні. Тому краще сиди у Львові й нікуди не їдь. Приїдеш додому, як тільки все закінчиться.

Наталка: О, добре, що ти попередила, а то я хотіла вже квитки через Інтернет замовляти. Тепер стримаюся. Як тільки все стихне, приїду до вас, бо вже дуже за вами скучила. Як там мама, сестричка Оленка?

Марічка: Усе добре. Сидимо вдома. Через негоду дитячі садки й школи не працюють.

Наталка: Ну, то передавай усім найпалкіші вітання. Цьом-цьом!

Завдання 1. З'ясуйте, яке твердження є правдиве (П), а яке – неправдиве (Н).

Мета: Розвивати в слухача розрізняти правдиві й неправдиві твердження, запропоновані викладачем, відповідно до змісту тексту.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

1. Наталка дивилася телевизор у той момент, коли подзвонила подруга		
2. У сюжеті ТСН йшлося про те, що в Криму продовжується літо, а в Чернівцях вже дуже холодно.		
3. Українське місто Черкаси вперше зіткнулося з таким явищем як торнадо.		
4. У Львові передають штормове попередження.		
5. Наталка обіцяла приїхати до подруги, коли погода стане кращою.		

Завдання 2. Виберіть малюнки, які ілюструють зміст тексту.

Мета: Розвивати в слухача навички добору ілюстрацій, які відповідають змісту тексту.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

А

Б

В

Комунікативні вправи для розвитку вмінь і навичок вивчального читання

Вправа 1. Прочитайте текст і виконайте післятекстові завдання.

Мета: Розвивати в слухача навички вивчального читання з повним і неперекрученим розумінням всієї інформації тексту.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

На Землі можуть зникнути хмари

Уже в найближчі 100 років Земля може залишитися без шаруватопуччастих хмар, що захищають нашу планету від перегрівання. Якщо це станеться, кліматична катастрофа неминуча – і її наслідки виявляться більш страшними і масштабними, ніж найбільш песимістичні прогнози.

Група вчених Каліфорнійського технологічного інституту попереджає: зростання концентрації вуглекислого газу в атмосфері загрожує зникненням хмарного шару, який закриває від сонячного світла значну частину Світового океану.

Коли концентрація CO₂ перевищить певний показник (близько 1200 ppm), настане переламний момент, точка неповернення – і хмари почнуть невідворотно руйнуватися, що призведе до різкого потепління океану.

Математичне моделювання показує, що в результаті середня температура по всій земній кулі виросте приблизно на 8 градусів (на додаток до вже передбаченого глобального потепління на 2-4 градуси від парникового ефекту). А це загрожує не лише найбільш потужними природними катаклізмами, а й масовим вимиранням тварин і рослин.

Близько 55 млн років тому в історії Землі вже був такий період. Тоді наша планета нагрілася так, що в арктичних водах плавали крокодили, а більшість примітивних ссавців просто вимерла.

Наукову роботу каліфорнійців прокоментував професор Массачусетського технологічного інституту, провідний експерт з фізики атмосфери Керрі Емануель, який назвав описані в дослідженні перспективи вельми правдоподібними.

Інші вчені відзначають, що висновки дослідження дещо спекулятивні, а момент настання точки неповернення – зникнення хмарного шару – залежить від кількох більш складних факторів.

Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47387419>

Завдання 1. Виконайте короткий тест.

Мета: Розвивати в слухача навички вибору правильної відповіді з низки варіантів відповідно до змісту тексту.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

1. Тема цього тексту – це висвітлення проблеми...

- А) бідності;
- Б) потепління;

В) рабства.

2. Причиною зникнення в майбутньому шарувато-купчастих хмар науковці називають:

- А) високу концентрацію вуглекислого газу;
- Б) зростання температури повітря;
- В) забруднення довкілля.

3. Підвищення температури в майбутньому:

- А) сприяє появі нових видів рослин;
- Б) загрожує існуванню людства;
- В) призведе до масового вимирання тварин.

Завдання 2. Оберіть малюнки, які ілюструють провідну думку тексту.

Мета: Розвивати в слухача навички добору ілюстрацій, які відповідають змісту тексту.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

А

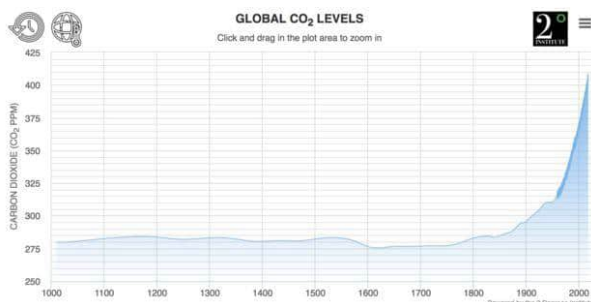
Б

В

Г

Завдання 3. Розташуйте тези послідовно до тексту.

Мета: Розвивати навички слухача розташовувати тези, що описують абзаци. послідовно до тексту.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

Імовірна причина майбутнього глобального потепління.

Невтішні результати дослідження науковців з Каліфорнійського технологічного університету.

Важлива функція хмар.

Згадка про схожий випадок, який стався давніше.

Дослідники вважають, що така заява є ризикованою і невиправданою.

Експерт з фізики підтримав припущення науковців.

Прогнози щодо зміни температури.

Комунікативні вправи для розвитку вмінь і навичок пошукового читання

Вправа 1. Прочитайте текст і виконайте завдання.

Мета: Розвивати в слухача навички пошукового читання.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

Злива

...На Харків насувалася гроза. Поважно й поволі повзла вона чорним драконом і, зрідка блимаючи своїми вогненними очима, грізно й незадоволено буркотіла. Нікому й на думку не спадало, що за якісь двадцять хвилин по вулицях пронесеться страшний ураган.... Все полетить шкереберть, і над

Харковом забушує страшенна злива. Весняне сонце, що весело посміхалося з голубої бані, шпурляло на брук свої золоті промені, остаточно зачарувало всіх: святкова публіка весело пливла асфальтованими тротуарами і, шмигаючи своїм строкатим вбранням, безтурботно шелестіла симпатичним міським гомоном.

Але гроза нарешті доповзла, і дракон розкинув свої крила над околицею. І тоді якось враз, блискавично, над костюлом повисли темно-сині шмаття авангардних хмар, і колись дальній грім уже забуркотів чітко, голосно і недвозначно. Якось враз над городом знялася курява й завертівся передгрозовий вихор. Закрапав рідкий, краплистий дощ.

Харківські вулиці перетворилися: ласкаве сонце зникло з теплого неба і тільки зрідка викидало на брук свої перелякані промені; автобуси тривожно ревли..., жінки полетіли кудись, безрезультатно притримуючи кінці своїх підхоплених вітром легеньких спідниць; чоловіки в паніці кинулися на брук, наганяючи свої капелюхи... Та уже було пізно: чорний дракон важко, міцно й упевнено насів на свою наївну й безтурботну жертву. Над Харковом метнулася огняно-біла блискавка і, роздерши небо, потрясала город різким, улюлюкаючим ударом розлютованого грому. На землю впала фантастична півтемрява, й забушувала шалена злива...

Джерело: http://bukvoid.com.ua/library/mikola_hviloviy/sini_etyudi/174.html

Завдання 1. Прочитайте питання. Підкресліть у тексті речення, якими можна дати відповідь на ці питання.

Мета: Розвивати в слухача навички пошуку потрібної інформації в тексті.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

1. У якому місті трапилася стихія?
2. Якої пори року це сталося?
3. За який час відбулися природні зміни?

4. Що робили харків'яни до стихії?
5. З яким казковим персонажем порівнює автор стихію?
6. Як змінилися харківські вулиці з початком грози?
7. Що передувало зливі?

Завдання 2. З'ясуйте, з якого абзаца взяті ці факти.

Мета: Розвивати в слухача навички пошуку потрібної інформації в тексті.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

- Спочатку вдарила блискавка з громом, а після того розпочалася злива.
- Жителі міста не очікували на різку зміну погоди.
- Події відбувалися навесні.
- Природне явище було схоже на чорного дракона.
- Люди почали ховатися від страшної зливи.
- Події відбувалися в Харкові.

2. Тема «Погода» як навчальний матеріал для розвитку й удосконалення вмінь аудіювати

2.1. Аудіювання як рецептивний вид мовленнєвої діяльності

Одним із видів рецептивної діяльності, який має велике значення у формуванні мовленнєвої компетенції, є аудіювання. У реальному іншомовному середовищі на аудіювання припадає приблизно 40-50% часу. Воно є рівноправною частиною усного спілкування як і говоріння, тому має не менше значення у формуванні комунікативної компетенції.

Аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який забезпечує розуміння того, що сприймають на слух, і належить до усної форми мовлення. Аудіювання є активним процесом, який здійснюють на основі прогнозування того, що буде сказано.¹² Результатом аудіювання є розуміння або нерозуміння сприйнятого на слух змісту висловлювання і відповідна поведінка слухача.

Зазначимо, що процес спілкування неможливий без сприймання інформації від співрозмовника. Основу аудіювання становить звукова система мови, тому воно належить до усного мовлення, у якому кожний співрозмовник то говорить, то слухає.¹³ З одного боку, навчання цього рецептивного виду мовленнєвої діяльності підштовхує студента до вироблення продуктивних умінь і навичок. З іншого – аудіювання як вид мовленнєвої діяльності – є відносно автономним (наприклад, слухання лекцій, доповідей та ін.).¹⁴

Процес аудіювання починається зі сприймання мовлення, під час якого слухач завдяки механізму внутрішнього промовляння перетворює звукові (а якщо він спостерігає за співрозмовником, то й зорові) образи в артикуляційні. Від того, наскільки точною буде «внутрішня імітація», залежить і майбутнє розуміння. Але правильне внутрішнє озвучення можливе лише за умови добре сформованих вимовних навичок у зовнішньому мовленні.

¹² Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навчальний посібник. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – С. 124.

¹³ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К.: Академія, 2010. – С. 129.

¹⁴ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. вид. 2-ге, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 177.

Аудіювання, як і читання, є активним творчим процесом, оскільки те, що почує та зрозуміє слухач, залежить не тільки від того, що скаже мовець, а й від того, який смисл виокремить для себе слухач як особистість із власним життєвим досвідом, емоціями, ставленням до сказаного. Зауважимо, що неправильні прогнози того, що почує слухач, можуть призводити до непорозумінь і неадекватного реагування на сказане мовцем.

Сприйняття мовлення на слух супроводжується подоланням труднощів, серед яких:

- *Мовні труднощі*, пов'язані із засвоєнням фонетичних та лексичних явищ іноземної мови. Подолати їх можна завдяки тренуванню у сприйманні на слух та голосному проговорюванні мовних зразків із лексико-граматичним матеріалом.

- *Труднощі*, зумовлені розумінням змісту тексту. Найважчим для розуміння є факти, пов'язані з побутом, культурою, історією країни, мову якої вивчають. Легше слухачі сприймають фабульні тексти, важче – описові.

- *Труднощі*, зумовлені способом подання тексту, виникають у зв'язку з темпом мовлення, звичністю чи незвичністю голосу того, хто говорить.

- *Труднощі*, пов'язані з умовами сприймання тексту, залежать від наявності чи браку наочності. Легше сприймати людину, яка говорить, якщо добре видно її артикуляцію, важче – коли вона перебуває на відстані. Найважче зрозуміти іншомовне мовлення у механічному записі.

Наприклад, слухаючи прогноз погоди українською мовою, який транслюють по телевізору, студент-іноземець може зіткнутися з труднощами швидкого темпу мовлення або труднощами, спричиненими якістю звуку. Їх можна подолати завдяки вдосконаленню умінь і навичок слухати, які разом із зустрічною внутрішньою активністю слухача становлять мовленнєву компетенцію в аудіюванні.

Визначальними **рисами аудіювання** як виду мовленнєвої діяльності є такі:

1. Відноситься до видів мовленнєвої діяльності, що реалізують *усне безпосереднє спілкування* (хоча інформацію можна передавати і технічними засобами), і через це протистоїть читанню та писемному мовленню, які реалізують спілкування, опосередковане письмом.
2. За своєю роллю у процесі спілкування аудіювання є *реактивним видом мовленнєвої діяльності* (відповідає на ініціативу), так само, як і читання (на відміну від ініціальних видів мовленнєвої діяльності – говоріння та письма).
3. За спрямованістю на прийом і видачу мовленнєвої інформації аудіювання, як і читання, є *рецептивним видом мовленнєвої діяльності* (на відміну від говоріння і письма).
4. *Форма перебігу процесу аудіювання – внутрішня*, невиражена, на відміну від говоріння і письма, які актуалізуються у зовнішньому плані. Предметом аудіювання є чужа думка, яка закодована в аудіотексті і яку потрібно розпізнати.
5. Продуктом аудіювання є умовивід, *результатом – розуміння сприйнятого смислового змісту і власна мовленнєва та немовленнєва поведінка*.¹⁵

Здатність розуміти інформацію у звуковому кодї, накопичувати її в пам'яті чи на письмі зумовлюється такими **факторами**:

- 1) перцептивні та мовленнєвомоторні передумови;
- 2) загальні інтелектуальні передумови;
- 3) фактичні знання;
- 4) знання та вміння в рідній мові;
- 5) іншомовні знання та вміння;
- 6) мотивація.

¹⁵ Методика викладання іноземних мов... – С. 117-118.

Матеріальною основою аудіювання є **аудіотекст**, який має свою композицію, структуру і смислову організацію. На відміну від письмового тексту він інтонаційно оформлений, а його відтворення зумовлене відповідним темпом, однократністю та необоротністю сприйняття. Основною вимогою до змісту аудіотекстів є їх інформативність та цікава фабула. Градація труднощів смислового змісту може виражатися в переході від цікавих до інформативних текстів. Посильність забезпечують оптимальним поєднанням інформативності та надлишкової інформації в аудіотекстах.

У практиці навчання іноземних мов тексти для аудіювання мають бути автентичними, доступними за змістом та мовним складом, короткими за тривалістю звучання, в основному монотематичними. Відбирають такі типи текстів:

- 1) мовлення партнера у стандартних ситуаціях спілкування;
- 2) оголошення програм, прогнозу погоди (по радіо, телебаченню тощо);
- 3) фабульні тексти (розповіді, повідомлення, роздуми).

2.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в аудіюванні на рівнях B1-B2

Зазначимо **вимоги** до формування мовленнєвої компетенції в аудіюванні на рубіжному й середньому рівнях згідно з посібником «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною A1-C2».

На рубіжному рівні (B1) студент має оволодіти такими вміннями, як розуміння основного змісту чіткого нормативного висловлювання на відомі теми в межах повсякденної та професійної сфери; радіо- або телевізійних програм; теми, основної думки висловлення, мовлення лектора. Також на рубіжному рівні вивчення української мови як іноземної студент має вміти виокремлювати конкретні відомості, які містяться в усному висловленні, виокремлювати головну і супровідну інформацію.

Серед типів монологічного мовлення, які має слухати студент, виділяють фрагменти неадаптованого художнього тексту (есе, оповідання, пісня); окремі висловлювання з повсякденного життя; публіцистичні тексти; презентації, публічні виступи; уривки радіо- і телепрограм. До типів текстів діалогічного мовлення зараховують короткі діалоги з повсякденного життя, розмови складної структури; нескладні обговорення; дискусії за круглим столом.

На середньому рівні (B2) визначають розмір висловлювання, яке має сприймати студент на слух (до 700 слів). До вмінь, якими має оволодіти студент, додають також розуміння більшості фільмів, якщо мова персонажів відповідає літературній мові, та розуміння українського мовлення в теле та радіозаписах. Також студент має вміти правильно і точно розуміти прослухану інформацію, визначати тему, ідею і суміжну проблематику.

До типів текстів монологічного мовлення додають неадаптований художній текст у вигляді опису; довгі презентації, виступи; довгі презентації, виступи на конференціях; тексти розмовного стилю у формі монологу. До діалогічного мовлення додають такі типи текстів, як художній текст у формі діалогу; великі за обсягом обговорення; дискусії та суперечки на відомі теми; обговорення і відгуки про новини.¹⁶

2.3. Етапи навчання сприймати мовлення на слух

З погляду методики **навчання аудіювати** – це спеціально організована програма дій з текстом, що сприймається на слух. Необхідно поступово навчати окремих дій, які є складовими компонентами, для того, щоб досягнути проміжних цілей навчання аудіювати. На кожному етапі формуються відповідні механізми аудіювання мовленнєвих одиниць різних рівнів:

- 1) словоформи, вільного словосполучення, фрази;
- 2) понадфразової єдності;
- 3) цілого тексту.

Етап навчання аудіювати **на рівні фрази** передбачає дії, спрямовані на:

¹⁶ Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. – К.: Фірма «ІНКОС», 2020. – С. 63.

- розуміння повідомлень цього рівня, побудованих на знайомому матеріалі; реакція на почуте – невербальна (дії, символи і т.д.);

- розуміння повідомлення з незнайомим мовним матеріалом; реакція на почуте – вербальна (з допомогою засвоєних мовленнєвих зразків, що відповідають темі чи ситуації);

- розпізнавання початку повідомлення і його завершення.

Етап навчання аудіювати **на понадфразовому рівні** передбачає дії, спрямовані на:

- розуміння монологічного повідомлення цього рівня, побудованого на повністю знайомому матеріалі; реакція на почуте – невербальна або коротка вербальна;

- розуміння мікродіалогів з наступним визначенням характеру взаємодії партнерів через віднесення сприйнятого діалогу до одного з відомих слухачам комунікативних (структурно-функціональних) типів мікродіалогів: діалогу-обміну думками, діалогу-волевиявлення, ритуалізованого діалогу.

Етап навчання **на рівні цілого тексту** передбачає дії, за допомогою яких можна досягнути:

- розуміння зв'язного (монологічного) мовлення, побудованого на повністю знайомому матеріалі, через членування тексту на смислові частини або виділення інформаційних точок: реакція на почуте – невербальна;

- розуміння повідомлення з незнайомим мовним матеріалом; реакція на почуте – невербальна або вербальна як у процесі слухання, так і після нього;

- розуміння зв'язного тексту, побудованого тільки на знайомому матеріалі, але такого, що передбачає антиципацію змісту повідомлення за його заголовком, придумування іншого заголовку чи вибір із «готових» заголовків найбільш прийнятної і т.п.;

- розуміння діалогічного тексту, що містить деякі незнайомі елементи: слова, словосполучення, про значення яких можна здогадатися на підставі співзвучності з рідною мовою; розуміння можна перевірити за допомогою тесту множинного вибору, відповідей на запитання і т.д.;

- розуміння зв'язного тексту з деякими незнайомими елементами, але здогадка про їх значення здійснюється за формальними ознаками з опорою на знання та асоціативні зв'язки в іноземній мові;

- розуміння зв'язного тексту з наявними незнайомими елементами; здогадка про їх значення здійснюється за контекстом, з опорою на смислові зв'язки;

- розуміння зв'язного тексту, побудованого переважно на незнайомому матеріалі, але з виділенням спеціальних перешкод з метою подолання їх через перепитування, прохання уточнити сказане і т.п.

Усі ці дії формуються в цілісній системі вправ.

2.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок аудіювати на матеріалі теми «Погода»

До системи вправ для навчання аудіювати входять:

1. Вправи для формування мовних навичок аудіювати.

- вправи для формування фонетичних навичок аудіювати;
- вправи для формування лексичних навичок аудіювати;
- вправи для формування граматичних навичок аудіювати.

2. Вправи, що спрямовані на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювати:

- вправи для розвитку вмінь імовірного прогнозування;
- вправи для розвитку уваги та аудитивної пам'яті;
- вправи для розвитку механізму осмислення.

Вправи, що спрямовані на формування фонетичних навичок аудіювання

Вправа 1.1. Прослухайте пари слів. Позначте знаком + під порядковим номером пари слів, у яких відбувається чергування приголосних звуків. Випишіть ці слова.

Мета: Розвивати навички слухача розрізняти значення слів, у яких відбувається чергування приголосних звуків [к] - [ц'], [г] - [з'].

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

Вправа 1.2. Прослухайте речення. Визначте інтонацію кожного речення і запишіть відповідними позначками у таблиці: розповідна (Р), питальна (П), оклична (О).

Мета: Розвивати вміння слухача розрізняти типи інтонації (розповідну, питальну, окличну).

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

1.	2.	3.	4.	5.

Вправи, що спрямовані на формування лексичних навичок аудіювання.

Вправа 2.1. Прослухайте речення. Із почутих речень випишіть слова, які є синонімними до назв таких природних явищ: заметіль, вихор, злива, райдуга, посуха.

Мета: Удосконалити навички слухача добирати синоніми до запропонованих слів.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та основному (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

4. Заметіль – _____
5. Вихор – _____
6. Злива – _____
7. Райдуга – _____
8. Посуха – _____

Вправа 2.2. Прослухайте речення. Доберіть антонім з довідки.

Мета: Удосконалити навички слухача добирати антоніми до слів.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

1. На Європу насувається _____, тому варто добре підготуватися до такої погоди.
2. У нашому місті вчора була така _____, що важко й було уявити.
3. Декілька років тому в Новій Зеландії була дуже сильна _____.
4. У деяких країнах _____ буває дуже рідко.
5. Завтра на півночі України синоптики прогнозують _____.

Довідка: негода, безсніжжя, злива, спека, безвітря.

Вправа 2.3. Прослухайте слова. Заповніть пропуски в таблиці.

Мета: Розвивати навички слухача розрізняти зменшувально-пестиливі й згрубілі форми.

Вправа рекомендована до виконання на середньому рівні (B2) володіння українською мовою як іноземною.

Нейтральна назва	Позитивна конотація	Негативна конотація
Вітер	Вітерець	
Град	–	Градище
Дощ		дощисько
Мороз	Морозець	
Негода	Негодонька	–
Погода		–
Сніг		сніжисько
Спека	–	спековиська
Хмара	Хмаринка	Хмарище
Туман		туманище

Вправи, що спрямовані на формування граматичних навичок аудіювання.

Вправа 3.1. Утворіть прикметники від слів, які є в дужках.
Прослухайте аудіотекст, щоб перевірити себе.

Мета: Розвивати навички слухача утворювати прикметники від іменників.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

1. Незважаючи на безліч історій про те, що волога і _____ (вітер) погода провокує запалення суглобів, дослідження не виявили послідовного впливу погоди на здоров'я людини.
2. _____ (дощ) вода й вітер руйнують м'який спресований вулканічний попіл, залишаючи тверді поверхневі базальти.
3. У різних куточках Великої Британії Сонце було закритим від 83% до 98%, але _____ (хмара) погода завадила багатьом спостерігати сонячне затемнення.
4. На небі почали збиратися _____ (гроза) хмари.
5. Переважна частина Австралії має тропічний _____ (посуха) клімат, а на сході – _____ (волога).

Вправа 3.2. Прослухайте аудіотекст. Випишіть дієслова. До дієслів недоконаного виду доберіть дієслова доконаного виду.

Мета: Удосконалити вміння слухача розрізняти і утворювати видові пари дієслів.

Вправа рекомендована до виконання на середньому рівні (B2) володіння українською мовою як іноземною.

1.	2.	3.	4.	5.

- 1) _____ – _____
- 2) _____ – _____
- 3) _____ – _____
- 4) _____ – _____
- 5) _____ – _____

Вправи, що спрямовані на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювання

Вправи ймовірного прогнозування

Вправа 4.1. Послухайте перше речення аудіозапису. Здогадайтеся, про що буде йтися далі.

Мета: Розвивати вміння слухача прогнозувати зміст аудіотексту.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

Джерело аудіотексту: <https://www.youtube.com/watch?v=ydWPi87BGtQ>

Вправа 4.2. Послухайте заголовки і визначте, про що може йтися в аудіотексті.

Мета: Розвивати вміння й навички слухача здогадуватися про ймовірне розгортання подій в аудіотексті.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

1. «Сільське господарство»:

- А) виснаження робітників;
- Б) зменшення запасів прісної води;
- В) загроза втрати врожаю;
- Г) непогода для роботи через холоднечу.

2. «Здоров'я»:

- А) зміни клімату не впливають на фізичний стан людини;
- Б) спека провокує серцеві напади;
- В) як українці рятуються від спеки;
- Г) підвищення температури повітря провокує погіршення стану здоров'я.

3. «Енергетика і теплопостачання»:

- А) велике використання струму для кондиціонерів;
- Б) зменшення вартості оплати за теплопостачання;
- В) зменшення витрат на теплопостачання внаслідок глобального потепління;
- Г) поради про те, як заощадити взимку.

4. «Гірничо-видобувна промисловість»:

- А) вплив погоди на промисловість;
- Б) проблема екології;
- В) історія розвитку української гірничо-видобувної промисловості;
- Г) викопне паливо – причина глобального потепління.

5. «Інфраструктура»:

- А) вплив різких змін температур на житлові будинки;
- Б) розвиток інфраструктури у великих містах;
- В) найстаріша будівля Києва;
- Г) плани місцевої влади щодо будівництва нових будинків.

6. «Висновок»:

- А) прогнози щодо зміни температури для України;
- Б) збільшення кількості стихійних лих;
- В) забезпечення населення житлом;
- Г) збільшення вартості оплати за комунальні послуги.

Джерело аудіотексту: https://www.youtube.com/watch?v=DJQzokr_0pc

Вправи для розвитку уваги та аудитивної пам'яті

Вправа 5.1. Прослухайте аудіотекст. Заповніть пропуски в тексті.

Мета: Вдосконалювати навички слухача запам'ятовувати інформацію з аудіотексту.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Якщо піднімається (1)_____ – тануть льодовики. Найшвидше перетворюється на воду (2)_____ Колумбія на Алясці. Його (3)_____ покрив меншає майже на тридцять метрів щодня. Але тануть не лише льодовики: за останні тридцять років зникла половина арктичного (4)_____. Як наслідок – сніг відбиває дедалі менше (5)_____ світла. Через це теплішають моря і океани.

Джерело аудіотексту:

https://www.youtube.com/watch?v=PCE_PjaUZNC&list=LLmkNHm3TOahZcDBTIUR1eDg&index=17&t=49s

Вправи для розвитку механізму осмислення

Вправа 6.1. Прослухайте аудіотекст. Дайте відповіді на питання.

Мета: Розвивати вміння слухача осмислювати почуту інформацію.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

1. Чи є зміна клімату загрозовою для людського життя?
2. Чому тепер навесні температура повітря різко опускається?
3. Чому глобальне потепління призводить до похолодання?
4. Який, на вашу думку, буде клімат в Україні через 100 років?

Джерело аудіотексту:

<https://www.youtube.com/watch?v=7gVdtBOcFYU&list=LLmkNHm3TOahZcDBTIUR1eDg&index=15>

3. Тема «Погода» на заняттях з розвитку вмінь і навичок писати

3.1. Загальна характеристика письма як виду мовленнєвої діяльності

Письмо – один із найважливіших видів мовленнєвої діяльності, оскільки воно формує комунікативну систему людини і забезпечує її різноманітне соціокультурне буття. За допомогою нього студент має змогу фіксувати отримані знання, конспектувати, створювати власні висловлювання. Своєю чергою написане власноруч сприяє запам'ятовуванню прослуханого або прочитаного матеріалу, допомагає краще його засвоїти.

У межах вивчення української мови як іноземної на рубіжному (B1) й середньому (B2) рівнях на продуктивні види мовленнєвої діяльності виділяють близько 40% аудиторного часу¹⁷. Це вдвічі більше, ніж на початковому етапі, що свідчить про зростання ролі розвитку вмінь і навичок писати й говорити на середньому етапі вивчення української мови як іноземної.

Письмо – це продуктивний, інколи репродуктивний, вид мовленнєвої діяльності, пов'язаний із переданням інформації в графічному літературному коді. Письмо забезпечує графічну фіксацію мовлення, точніше – тексту мовлення. Процес такої фіксації називається написанням, а його результатом є писемний текст.¹⁸

У сучасній методичній літературі розрізняють **письмо** та **писемне мовлення**:

- **Письмо** складається з двох фаз: 1) складання слів за допомогою літер (для реалізації цієї фази необхідне володіння вміннями графікою й орфографією), 2) формування письмових повідомлень (для реалізації необхідно оволодіти мовленнєвим умінням);
- **Писемне мовлення** – це специфічний код мовленнєвої діяльності, кодування інформації з урахуванням графічного способу зв'язку.¹⁹

¹⁷ Станкевич Н. Види мовленнєвої діяльності в аспекті лінгводидактики // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – № 2. – С.41.

¹⁸ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навчальний посібник. – К.: Фірма «ІНККОС», 2006. – С. 183.

¹⁹ Там само. – С. 206.

Тобто письмо можна розглядати як суто технічний процес, а писемне мовлення – як творчий, втілення власних думок у текст. Писемне мовлення також є ефективним засобом поглибленого вивчення іноземної мови за відсутності іншомовного середовища, воно сприяє розвитку відчуття мови, тобто ознайомлює із жанрами мовлення, спонукає до пошуку мовних засобів відповідно до ситуації спілкування, удосконалює лінгвістичну інтуїцію. Окрім цього, письмо є одним із найважливіших каналів пізнання чужої культури.²⁰

Письмо називають найсвідомішим видом мовленнєвої діяльності, оскільки воно задіює найбільшу кількість **аналізаторів: рукомоторний** (сам процес написання), **зоровий** (бачення та контроль того, що написано), **мовленнєворухового** (проговорювання про себе або навіть уголос того, що буде написано або вже написаного для контролю), **слухового** (внутрішнє або зовнішнє слухання самого себе). Саме тому матеріал, який був «пропущений» через письмо, запам'ятовується та засвоюється краще, ніж коли він був використаний тільки в інших видах мовленнєвої діяльності.

Поєднання слухо-мовленнєво-рухових образів внутрішнього мовлення та зоро-рукомоторних образів у процесі письма забезпечує комплексне засвоєння знань. Створені в такий спосіб стійкі асоціації сприяють ефективнішому сприйняттю, запам'ятовуванню і відтворенню матеріалу.²¹ Взаємодія всіх аналізаторів забезпечує міцність запам'ятовування, саме тому графічні образи слів, засвоєні графічним шляхом, студент розпізнає легше при зоровому сприйнятті.

Як відомо, письмо може мати репродуктивний характер, але ця репродуктивність досить відносна. Вона виявляється тільки тоді, коли студент просто переписує вже готовий писемний текст. Якщо ж на письмі навіть дослівно відтворюється усне мовлення, то це вже не є чистою репродукцією. Тому письмо найчастіше є творчим і продуктивним процесом.

²⁰ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К.: Академія, 2010. – С. 190-191.

²¹ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. – Вид. 2-ге, випр. і перероб./ Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 219. – С. 209.

Відзначимо тісний зв'язок письма з іншими іншими видами мовленнєвої діяльності. У процесі письмового викладу думок важливе місце посідає функціонування слухо-мовленнєворухових образів, які зумовлюють виникнення відповідних зорових і рукомоторних образів і, зрештою, самого письма.²² Тобто, щоб створити текст, студент спершу має прочитати тему, внутрішньо проговорювати й прослуховувати власні думки, судження і вже тоді втілювати їх у графічному вигляді. Після цього він перечитує текст, знову прослуховуючи себе, і здійснює контроль над написаним. Процес написання забезпечують вже сформовані вміння і навички, які складають мовленнєву компетенцію студента.

Для ефективного навчання цього виду мовленнєвої діяльності важливе значення має створення в студентів **високої процесуальної мотивації**, адже у випадку захоплення роботою студент готовий докладати дуже багато зусиль для її найкращого виконання.²³ Н. Станкевич зазначає, що під час навчання письма потрібно прагнути вміти: заповнити формуляр, анкету, написати статтю, написати звіт, доповідь, есе та ін.²⁴ У такому разі студент має мотивацію для розвитку й удосконалення навичок письма.

Часто письмові завдання викликають у студентів відчуття нудьги та небажання їх виконувати. Таке ставлення тих, хто навчається, до письма вимагає нових підходів, які були б здатні змінити негативне ставлення на позитивне. Вирішенням цієї проблеми може стати надання студентам якомога більше можливостей для особистісного самовираження та самоствердження засобами іноземної мови.

Розглянемо **психологічні і лінгвістичні особливості** письма як виду мовленнєвої діяльності:

1. *Є вторинною формою комунікації*, яка спирається на графічний, а не на слуховий канал зв'язку;

²² Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах... – С. 219.

²³ Тарнопольський О. Б. Методика навчання... – С. 185.

²⁴ Станкевич Н. Види мовленнєвої діяльності... – С.42.

2. *Відбувається за відсутності співрозмовника, спільної ситуації з адресатом, безпосереднього контакту і зворотного зв'язку, має монологічний характер, порівняно з діалогічністю усного мовлення;*

3. *Має стійку вмотивованість. Його мотив і задум залежать від суб'єкта письма, а не від реплік партнера по комунікації і залишаються незмінними протягом породження всього письмового повідомлення;*

4. *Не містить додаткових, паралінгвістичних засобів спілкування, типових для усного мовлення (жести, міміка, інтонація наголос, паузи). Для вирізнення нової або важливої інформації в письмовому тексті використовують поділ на абзаци, підкреслення, шрифтові виділення;*

5. *Вимагає суворого дотримання мовних норм, граматичної і стилістичної правильності. Для нього характерні складні синтаксичні конструкції, уживання абстрактної лексики, недопущення скорочених форм, розмовних кліше й еліпсів тощо;*

6. *Писемне мовлення супроводжується проговорюванням у внутрішньому мовленні, тобто існує факт усного випередження. Той, хто пише, майже не обмежений у часі й може ґрунтовніше подумати, підібрати влучні слова, вирази, має змогу повернутися до написаного в будь-який час, на будь-якому етапі породження висловлювання, проконтролювати зміст і форму.²⁵*

Механізм створення тексту виглядає приблизно так: студент «черпає» з довгострокової пам'яті потрібні мовні форми і об'єднує їх у зв'язні речення та цілісний текст, спираючись на оперативну пам'ять. Тобто процес писемного мовлення починається з мовлення внутрішнього: у внутрішньому мовленні автор готує висловлювання, добирає лексичні одиниці, намагається їх граматично правильно оформити, логічно поєднати в абзаци текст. У результаті постійного тренування письмового висловлювання студенти поступово набувають досвіду, процес створення тексту щоразу стає легшим і швидшим.

²⁵ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах... – С. 194-195.

Уміння писати є комплексним і охоплює навички з каліграфії, орфографії, побудови письмового висловлювання – композиції (зачин, основна частина і кінцівка), лексичні та граматичні навички. Тому під час формування мовленнєвої компетенції в письмі велику роль відіграють **контроль** (самоконтроль) та **оцінка** (самооцінка), оскільки студент неодноразово повертається до вже написаного, змінюючи та виправляючи його в пошуках найдосконалішого способу висловлювання власної думки, вдаючись до ретроспективного аналізу.

На різних рівнях навчання роль письма змінюється. **На першому етапі** головною метою є оволодіння технікою письма, формування навичок, пов'язаних із засвоєнням звуко-буквених відповідностей. **На другому етапі** основним є навчання орфографії у зв'язку з накопиченням нового мовного матеріалу. Одночасно студент розвиває писемне мовлення, яке стає підґрунтям для вдосконалення усного мовлення. **На третьому етапі** студент удосконалює набуті навички письма поряд з удосконаленням усного мовлення, значне місце займає засвоєння орфографічних навичок.²⁶

У цій роботі ми розглянули вимоги до формування мовленнєвої компетенції в письмі, а також розробили систему вправ для розвитку, закріплення й удосконалення навичок цього виду мовленнєвої діяльності на другому етапі (на рубіжному і середньому рівнях).

3.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в письмі на рівнях B1-B2

Розглянемо **вимоги** до формування мовленнєвої компетенції в письмі на рубіжному й середньому рівнях згідно з посібником «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною A1-C2».

На рубіжному рівні (B1) вивчення української мови як іноземної в межах формування мовленнєвої компетенції в письмі студент має оволодіти такими вміннями, як писати тексти на загальні теми; з коротких простих елементів

²⁶ Там само. – С. 206.

створювати складне за структурою висловлювання; написати відгук про нові та незвичайні речі в межах своїх зацікавлень; писати листи; висловлювати думки на абстрактні теми; оформлювати листи та найуживаніші документи тощо.

Серед типів текстів, які студент має навчитися писати, входять докладна розповідь; докладний опис людей, місця чи подій; короткий опис прочитаної книжки з коротким коментарем; тези виступу на конкретну тему зі стислим обґрунтуванням і висновком та ін.²⁷

На середньому рівні (B2) вивчення української мови як іноземної до вмінь, якими має володіти студент, додають написання зрозумілого тексту на теми з кола власних зацікавлень обсягом 150-200 слів; уміння писати тексти на теми, які не входять у сферу зацікавлень студента; писати доповідь чи твір; загальний огляд книжки; приватні й ділові листи; повідомлення з розвиненою аргументацією «за» чи «проти».

До типів текстів, які студент має навчитися застосовувати на цьому рівні, належать твір-опис на відому тему; твір-роздум щодо проблемної теми з обґрунтуванням власної позиції; приватні та ділові листи; програми, контракти, звіти.²⁸

Щоб сформувати мовленнєву компетенцію в письмі, студентові потрібно розвивати такі вміння, як висловлюватися чітко і точно в письмовій формі, ефективно висловлювати в письмовій формі власні погляди та реагувати на погляди інших, передавати емоційне ставлення та особистісну значущість подій і досвіду, наводити та розвивати аргументи, надаючи докази «за» чи «проти» певної токи зору та ін.

Зазначимо, що, крім академічних творів/есе, є багато інших жанрів письмових документів, яких необхідно навчити студента писати у ЗВО. Перш за все до таких жанрів відносять різні види ділових документів. До тих, які безумовно можуть бути необхідними випускнику ЗВО в подальшому житті та кар'єрі, належать жанри ділових листів та резюме (автобіографії для прийому

²⁷ Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. – К.: Фірма «ІНКОС», 2020. – С. 42.

²⁸ Там само. – С. 67-68.

на роботу). Крім того, випускникам деяких ЗВО можуть знадобитися вміння скласти контракти та угоди українською мовою.

Мета етапу формування мовленнєвої компетенції в письмі на рівні B1-B2 – забезпечити навичками письма без помітних обмежень у плані мовного, мовленнєвого матеріалу та тематики (за винятком професійних та спеціальних тем писемного мовлення, які не стосуються професії майбутнього випускника). Як і у всіх інших видах мовленнєвої діяльності, студенти мають до кінця етапу набуті ґрунтовні навички письма мови, яку вивчають. Цей етап продовжується два або два з половиною роки (залежно від конкретних умов навчання).²⁹

Відповідно можемо зробити висновок, що на середньому етапі вивчення української мови як іноземної суттєво змінюється професійно-орієнтований компонент цілей навчання порівняно з початковим етапом. Основним завданням стає розвиток таких умінь письма, які б сприяли професійному зростанню студента-іноземця.

3.3. Види вправ для формування вмінь і навичок писати на рівнях B1-B2

Для формування вмінь і навичок писати до системи навчання письма включають **три групи вправ**:

- 1) вправи для формування навичок техніки письма;
- 2) вправи для формування мовленнєвих навичок письма;
- 3) вправи для розвитку вмінь письма.³⁰

Головна мета **навчання техніки письма** іноземною мовою полягає у формуванні в студентів **графічних / каліграфічних** (навички написання букв і буквосполучень мови, яку вивчають, як окремо, так і в писемному мовленні) та **орфографічних навичок** (навички написання слів відповідно до правил використання письмових знаків у конкретному слові). Ці навички формують *на початковому етапі навчання*, потім їх підтримують і вдосконалюють.

²⁹ Тарнопольський О. Б. Методика навчання... – С. 198.

³⁰ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах... – С. 210.

Метою **навчання писемного мовлення** на заняттях з іноземної мови є формування елементарної комунікативної компетенції, яка забезпечує вміння писемно спілкуватися в типових ситуаціях.

Для навчання цього виду мовленнєвої діяльності пропонують такі типи вправ: *підготовчі* (мовні й умовно-комунікативні вправи) та *комунікативні* (мовленнєві). Вони можуть бути репродуктивні, репродуктивно-продуктивні і продуктивні.

Підготовчі вправи використовують для засвоєння мовного матеріалу в графічному оформленні, а також автоматизації операцій, пов'язаних із логічним і послідовним викладом думок. У них письмо є засобом навчання і вдосконалення граматичних та лексичних навичок і вмінь усного мовлення.³¹

До підготовчих вправ належать усі види мовних та умовно-комунікативних вправ, які виконують у письмовій формі, наприклад, зміна граматичної форми, добір лексичних одиниць, складання речень, об'єднання простих речень у складні, підстановка, трансформація, розширення і завершення мовленнєвих зразків, відповіді на запитання різних типів.

Комунікативні вправи є продуктивними і спрямовані на написання студентами творів, тобто власних письмових висловлювань за проблемною темою на рівні тексту, без використання опор. Стимулом до писемного мовлення є вербально сформульовані проблемні тези або побачені відеофільми, картини, фотографії.³²

Вправи для навчання письма мають бути комунікативними або умовно-комунікативними. Навіть такі формальні вправи, як прийняття студентом рішення про місце написання адреси, дати, звернення тощо в діловому листі, треба будувати так, щоб навчальна діяльність моделювала реальну комунікативну діяльність. Так само кожна вправа має бути вмотивованою згідно зі сформульованими у завданні потребами комунікації,

³¹ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах... – С. 203.

³² Там само. – С. 206.

а потреби підготовки до комунікації можуть бути сформульовані в інструкції до вправ, як це можна робити у вправах для навчання техніки письма.³³

Отже, письмо є важливим видом мовленнєвої діяльності: за допомогою нього студент може не тільки висловлювати власні думки й погляди у письмовому вигляді, а й здійснювати комунікацію, вдосконалювати мовні й мовленнєві навички, контролювати свій рівень знань. Окрім цього, письмо має позитивний вплив на процес навчання, оскільки студенти записують значну частину навчального матеріалу і користуються цими записами під час навчання, повторення, закріплення. У процесі письма відбувається опора на всі види відчуттів, активізуються всі аналізатори, тому запам'ятовування буде більш швидким і тривалим. Вагомим аргументом також є те, що в 90% людей зоровий канал сприйняття інформації в декілька разів сильніший у порівнянні зі слуховим. Це дає підстави для припущення, що засвоєний матеріал, сприйнятий через зоровий канал, буде значно краще зберігатися в пам'яті.

3.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок писати на тему «Погода»

Вправи для формування навичок техніки письма

Вправа 1. Перепишіть речення розкриваючи дужки.

Мета: Розвивати каліграфічні й орфографічні навички студента за допомогою творчого списування.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні В1 володіння українською мовою як іноземною.

1. Дихає вільна земля, віт(и/є)рець колише свіжі запашні трави, перебирає листочки дерев;

³³ Тарнопольський О.Б. Методика навчання... - С. 218.

2. У сьогоднішньому прогнозі погоди передавали урага(н/нн)ий вітер, тому краще залитися вдома;

3. Особливо люблю зиму за засніж(и/є)ні дерева, дахи будинків, мерехтіння кольорового світла, що створюють особливу атмосферу;

4. Учора падав дощ зі снігом, тому будьте обережні, адже на вулиці ож(и/є)ледиця!

5. Зимою дуже легко пр(и/є)мерзнути язиком до металу, адже волога язика людини в поєднанні з холодним металом перетворюється на лід.

Вправа 2. Прочитайте слова. Допишіть закінчення а (я) або у (ю).

Мета: Розвивати орфографічні навички правопису закінчень іменників II відміни чоловічого роду.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Без вихор__ (а/у), без вихорц__ (я/ю), від вітр__ (а/у), від вітрик__ (а/у), до град__ (а/у), від гром__ (а/у), без дощик__ (а/у), без дощ__ (а/у), від іні__ (я/ю), від мороз__ (а/у), від паводк__ (а/у), без сніг__ (а/у), без туман__ (а/у), без туманц__ (я/ю), від холод__ (а/у), до шторм__ (а/у).

Вправа 2. Прочитайте слова. Заповніть пропуски розкриваючи дужки.

Мета: Розвивати орфографічні навички правопису префіксів роз/без, з/с.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Бе __ (з/с) вітрий, бе __ (з/с) сніжний, __ (з/с) дути, __ (з/с) воложувати, __ (з/с) пекти, ро __ (з/с) гримітися, ро __ (з/с) дощитися, __ (з/с) мерзнути, __ (з/с) вітрюватися, ро __ (з/с) мерзатися, бе __ (з/с) хмарний, __ (з/с) туманитися, __ (з/с) туманений, __ (з/с) хмарніти, __ (з/с) холодніти.

Вправа 3. Прочитайте речення. Знайдіть помилки і виправте їх.

Мета: Розвивати навички студента знаходити й виправляти орфографічні помилки.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

1. Люди на Маршаллових островах страждають від руйнівних повенів та ураганей, які знищують їхні помешкання;
2. Найгірші наслідки від аномальної спеці були відчутні у Пакистані;
3. Жінки та дівчата значно сильніше страждають від наслідків зміни клімату, оскільки в багатьох державах їхні права обмежені;
4. Аномальні стихійні явище, такі як повені або лісові пожежа, вже знищують людські оселі;
5. Посуха, ерозія землі та повенні з часом можуть змінити навколишнє середовище, у той час як зростання рівню світового океану загрожує домівкам мільйонів людей по всьому світу, які живуть на низинних землі;

Джерело: <https://www.amnesty.org.ua/zmina-klimatu/>

Вправи для формування мовленнєвих навичок письма

Вправа 1. Заповніть пропуски відповідними формами слів у дужках.

Мета: Розвивати граматичні навички студента застосовувати відмінки відповідно до контексту.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Мільйони людей потерпають від жахливих наслідків надзвичайних природних катастроф, підсилених кліматичними змінами – від затяжної (1)_____ (посуха) в Субсахарській Африці до руйнівних тропічних (2)_____ (ураган) у Південно-Східній Азії, Карибському морі та на Тихому океані. Упродовж літа 2018 року населення Північної півкулі від Полярного кола до Греції, Японії, Пакистану та США пережило виснажливу (3)_____ (спека) та руйнівні лісові (4)_____ (пожежа), які забрали життя сотень людей.

Клімат Землі постійно змінювався впродовж усієї її історії, у тому числі суттєво змінювалась і середня глобальна температура. Однак зараз потепління відбувається значно швидшим темпом, ніж раніше. Уже очевидно, що саме людський внесок у зростання (5)_____ (температура) упродовж останнього століття став визначальним. Людство викидало викидало в (6)_____ (атмосфера) парникові гази – побічний продукт розвитку модерної економіки.

Ми генеруємо парникові гази спалюючи викопне паливо, займаючись сільським господарством та використанням земельних ресурсів, іншою діяльністю, що спричинує зміну (7)_____ (клімат). Нині рівень парникових (8)_____ (газ) в атмосфері найвищий за останні 800 тис. років. Стрімке зростання їх обсягу це проблема, тому що це настільки пришвидшує зміни (9)_____ (клімат), що життя не встигає до них підлаштовуватися. Ці зміни полягають не лише у зростанні температури, але й аномальних погодних (10)_____ (явище), зростанні рівня світового океану, зміни популяції диких тварин та ареалів їх проживання, інші впливи на довкілля.

Джерело: <https://www.amnesty.org.ua/zmina-klimatu/>

Вправа 2. Прочитайте речення. Заповніть пропуски розкриваючи дужки.

Мета: Удосконалити граматичні навички студента писати слова у різних відмінках, враховуючи чергування голосних і приголосних звуків в однині та множині, чергування голосних з фонетичним нулем.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні B1 володіння українською мовою як іноземною.

1. Пам'ятайте, що всі електричні прилади, зокрема мобільні телефони, є своєрідними приймачами для кульових _____ (блискавка);
2. Звук _____ (грім) буває різним залежно від відстані до удару блискавки;
3. Поява певної кількості _____ (іній) або кристаликів _____ (лід), особливо на заморожених продуктах, є нормальним явищем;
4. У _____ (веселка) поєднуються сім кольорів: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий.
5. Найбільша швидкість пориву _____ (вітер) становила 113 м/с (408 км/год);

Вправа 3. Прочитайте речення. Визначте і запишіть назву погодного явища за описом.

Мета: Розвивати лексичні мовленнєві навички письма студента добирати і записувати лексеми відповідно до їхнього опису.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) рівні володіння українською мовою як іноземною.

1. Зигзагоподібна електрична іскра – наслідок розряду атмосферної електрики в повітрі, що буває під час грози – _____;

2. Дугоподібна різнобарвна смуга, яка з'являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу, води – _____;
3. Атмосферні опади, що опадають із хмар у вигляді краплин води – _____;
4. Атмосферні опади у вигляді частинок льоду різного розміру – _____;
5. Тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах та ін. – _____.

Вправа 4. Прочитайте текст. Поміркуйте і запишіть у пропуски потрібні слова.

***Мета:** Розвивати лексичні мовленнєві навички письма студента добирати лексеми відповідно до контексту.*

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

Глобальна зміна (1)_____ – одна з найгостріших екологічних проблем, які стоять перед людством. Згідно з прогнозами провідних міжнародних наукових центрів з дослідження клімату, протягом наступного століття (2)_____ підвищиться на 2-5 градусів за Цельсієм. Такі темпи глобального (3)_____ спричинять серйозні кліматичні зміни і різні екосистеми опиняться під загрозою зникнення.

Сьогодні Україна є серед першої двадцятки країн світу, які найбільше викидають парникових газів в (4)_____. 15 березня 1999 року Україна підписала Кіотський протокол, який передбачає певні зобов'язання з боку нашої держави. Умови протоколу виявилися дуже м'якими для України, оскільки не вимагають зменшення викидів парникових (5)_____, а навіть дозволяють їх збільшення до рівня 1990 року. Тому Національний екологічний центр України намагається відслідковувати діяльність українського уряду та

впливати на його рішення для скорішого впровадження кліматоохоронних програм.

Вправи для розвитку вмінь письма

Вправа 1. Оформіть конверт на адреси, подані нижче. Із таблиці відомостей виберіть тільки потрібну інформацію для заповнення конверта.

Мета: Розвивати вміння студента заадресовувати конверти.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні В1 володіння українською мовою як іноземною.

Зразок:

<p>Національний екологічний центр України</p>
<p>Проспект Перемоги 7Б м. Київ +380-44-227-42-21 info@necu.org.ua 01032</p>

<p>Адреса відправника, індекс Коваленко Тарас Остапович вул. Дмитрова, 2, кв. 78 м. Львів 15132</p>	
	<p>Адреса одержувача, індекс Романенко Ольга Петрівна вул. Оливкова, 48, кв. 13 с. Янтарне, Ямпільський р-н Київська обл.</p> <p>4 7 8 5 9</p>

Лист №1

<p>Український гідрометеорологічний центр</p>

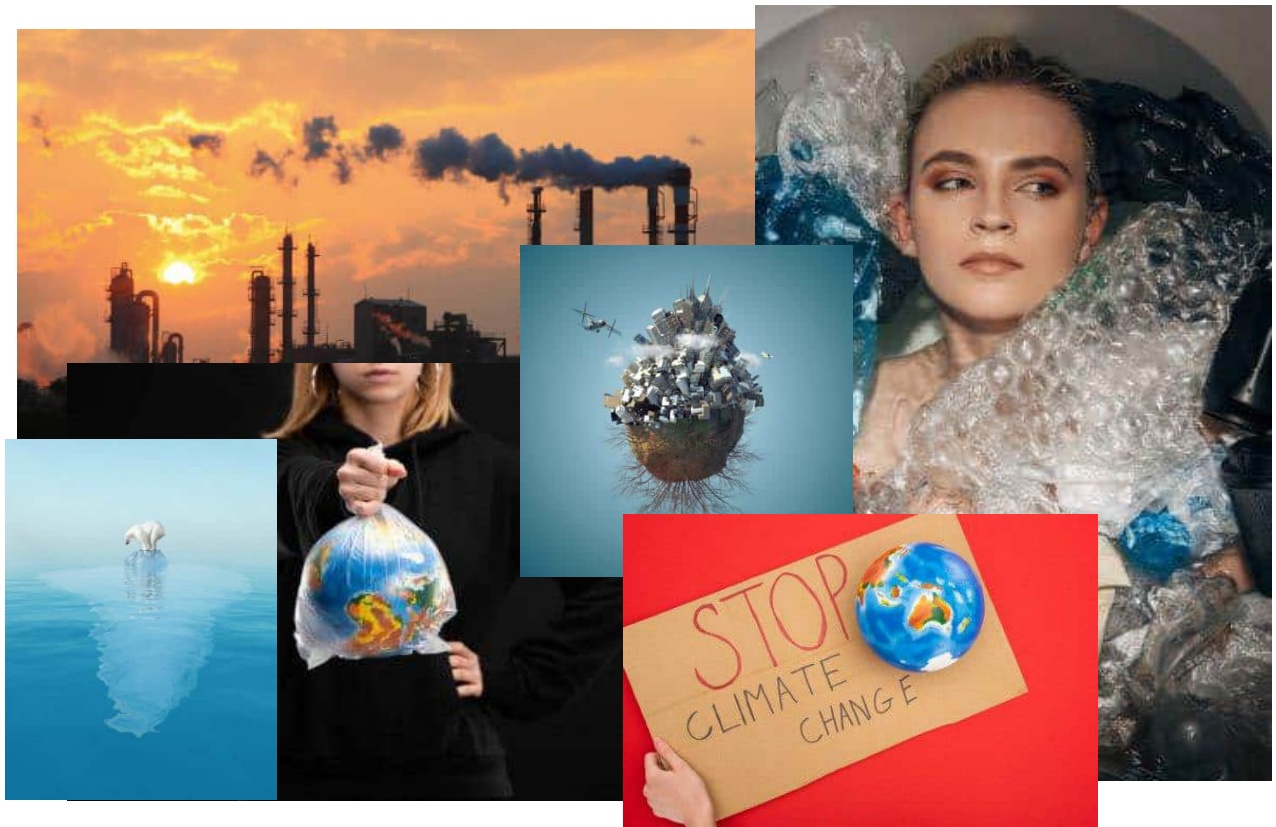
<p>Адреса відправника, індекс</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
	<p>Адреса одержувача, індекс</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Вправа 3. Розгляньте малюнки. Підготуйте тези і аргументи виступу на тему «Сучасні глобальні проблеми людства».

Мета: Розвивати вміння студента створювати тези виступу на конкретну тему зі стислим обґрунтуванням і висновком.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

4. Формування комунікативної компетенції в письмі в межах теми «Погода»

4.1. Говоріння як продуктивний вид мовленнєвої діяльності

Окрім письма, до продуктивних видів мовленнєвої діяльності належить також говоріння. Воно забезпечує усне спілкування українською мовою як іноземною в монологічній та діалогічній формах, визначає роль і мету мовця як учасника спілкування. Говоріння дає змогу задовольнити потребу спілкуватися, оскільки його основною метою є висловлення думок.

Говоріння – продуктивний, інколи репродуктивний (на відміну від рецептивних) вид мовленнєвої діяльності, пов'язаний з передаванням усних повідомлень будь-яких видів від мовця до слухача.³⁴ Як вид мовленнєвої діяльності говоріння має свій продукт – висловлювання (на рівні однієї фрази, надфразової єдності, тексту).³⁵

Основними ознаками цього продуктивного виду мовленнєвої діяльності є такі: *вмотивованість* (внутрішня потреба в спілкуванні); *активність* (зовнішня і внутрішня); *цілеспрямованість* (підпорядкованість практичній меті); *ситуативність* (співвіднесеність змісту та мовного оформлення висловлювання з умовами спілкування); *евристичність* (спонтанність, непередбачуваність мовленнєвих дій, їх залежність від ситуації); *темп*.³⁶

Говоріння може бути **реактивним та ініціативним**:

- *реактивне говоріння* – це реакція мовця на висловлювання співрозмовника, воно зводиться до відповідей на запитання без стимулювання до продовження розмови власними запитаннями або репліками;

- *ініціативне говоріння* натомість характеризується ініціативою почати розмову та постійним стимулюванням співрозмовника до її продовження запитаннями, відповідними репліками тощо.³⁷

³⁴ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності... – С. 5.

³⁵ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах... – С. 140.

³⁶ Там само. – С. 141.

³⁷ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності... – С. 6.

Механізм утворення говоріння починається з визначення практичного завдання, яке мовець виявляє в певній ситуації, тому можемо виділити мотив і комунікативний намір. За допомогою внутрішньої мовної моторики той, хто говорить, черпає фразовий стереотип для першого речення. У задумі мовець створює тезу тексту, тобто попередній смисловий план, який уточнює і доповнює протягом процесу реалізації. Далі той, хто говорить, здійснює оформлення задуму за допомогою мовних засобів у внутрішньому мовленні, де створює потенціальну мовленнєву схему висловлювання.

Зазначимо, що внутрішнє мовлення еліптичне, побудоване за принципом конспекту, йому притаманна згорнутість, воно не озвучене. За допомогою включення голосового апарату сформоване висловлення втілюється у зовнішньому, тобто озвученому мовленні. Процес породження усного висловлювання супроводжується слуховим контролем, завдяки чому здійснюється постійний зворотний зв'язок.³⁸ Такий ступеневий механізм говоріння можна схематично описати такими питаннями: «Що я скажу?», «Як я скажу?».

Говоріння як вид мовленнєвої діяльності здійснюється за допомогою орієнтовно-дослідної діяльності. Це означає, що для досягнення мети мовлення, адекватної реалізації намірів, мовець має зануритися в ситуацію, з'ясувати ставлення до того, про що йдеться, і відповідно до цього будувати власні висловлювання. Саме вміння орієнтуватися в ситуації визначає вміння говорити як здатності будувати оптимальні висловлювання.³⁹ Орієнтовно-дослідна діяльність здійснюється через мислення: людина обмірковує, що саме вона хоче сказати, для чого, як можна найкраще висловитися, щоб досягти мети в комунікації.

Складністю говоріння як виду мовленнєвої діяльності є утримання в оперативній пам'яті на рівні змісту мовних одиниць сказаного і того, що має бути сказано.⁴⁰ Саме тому студентові необхідно розвивати оперативну пам'ять,

³⁸ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах... – С. 143.

³⁹ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності ... – С. 5.

⁴⁰ Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах... – С. 141.

вчитися сприймати мовлення на слух, удосконалювати вміння висловлюватися відповідно до комунікативного завдання.

В основі вмінь говорити як здібності орієнтуватися в ситуації і будувати оптимальні висловлювання є такі **мовні навички**: фонологічні, граматичні, лексичні. За допомогою них мовець може сформулювати висловлення відповідно до норм мови, включаючи соціокультурні вимоги. Навички, як автоматизовані компоненти діяльності дають змогу без участі свідомості будувати лінгвістично правильні, нормативні висловлювання, тобто розмірковувати головним чином над їхнім змістом, а не над мовною формою.

Під час говоріння постійно відбувається перехід між свідомим, напівсвідомим та підсвідомим, довільним та мимовільним, автоматизованим та творчим. Рівень свідомості, довільності, творчості зростає залежно від підвищення рівня нестандартності ситуації, умов спілкування, а також від нестандартності цілей та намірів мовця. За умови стандартної ситуації роль мислення стає менш важливою, тому мовець застосовує в мовленні кліше, послуговується стандартними фразами, не замислюючись над змістом.

Роль мислення залежить також від **мотивації мовця**. Що вищий рівень мотивації, то більше мовець зацікавлений в розмові і в реалізації мети комунікації.⁴¹ Рівень мотивації зростає, коли мовлення сприяє задоволенню емоційних потреб людини, насамперед потреби особистісного самовираження. Тому формувати мовленнєву компетенцію в говорінні потрібно так, щоб іноземні студенти мали змогу висловлювати власні думки, емоції, ставлення до теми, яку обговорюють.

У процесі навчання говорити важливо розвивати вміння як діалогічного, так і монологічного мовлення.

Діалог складається з реплік (певне висловлювання, метою якого є зміна мовця). Той, хто починає розмову, виголошує репліку-стимул, а той, хто її підтримує, – реактивну. Репліку-стимул зумовлює ситуація, а вибір реактивної репліки необмежений. Це може бути відповідь на конкретне питання, згода,

⁴¹ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності ... – С. 7.

незгода, уточнювальне запитання, вираження радості, жалю та ін. Під час навчання іншомовного діалогічного мовлення необхідно прагнути, щоб діалог відбувався безперервно, як і в процесі спілкування рідною мовою. Увага співрозмовників має розподілятися між тим, що говорить партнер, і тим, як треба прореагувати на його слова.

Монологічні висловлювання під час навчання української мови як іноземної можуть бути елементом висловлювання, діалогу чи бесіди, а в умовах природного спілкування – доповіддю, виступом, лекцією. Для монологічного мовлення властиві тема та ідея, які визначають його композицію, логічність вираження думки і послідовність.⁴² Тому фрази в монологі залежать від загального мовленнєвого завдання мовця. На відміну від діалогічного мовлення монологічне характеризується відносною повнотою і структурною завершеністю речень, складним синтаксисом, обмеженим використанням речень-еліпсів. Розвиток умінь діалогічного мовлення проводять за допомогою умовно-комунікативних і комунікативних типів вправ.

Комунікативну компетенцію в говорінні складає вся система вмінь та навичок, необхідних для усного спілкування, тобто потрібних для створення адекватних усних мовленнєвих висловлювань з погляду мовних, мовленнєвих, соціокультурних норм, вимог ситуації, власних намірів, взаємин співрозмовників тощо.⁴³ У студентів, які вивчають українську мову як іноземну як спеціальність, компетенція в говорінні має бути професійно-орієнтованою. Це означає, що студент вивчає іноземну мову для застосування її у професійній діяльності, а відтак він має орієнтуватися в конкретних галузях спеціальності, могли будувати висловлювання на теми, властиві його професії.

Для мовленнєвої компетенції в говорінні володіти сукупністю граматичних, лексичних і вимовних (артикуляційних та інтонаційних) навичок недостатньо. Для іноземного студента важливо також розвивати такі вміння:

- **цілеспрямованість** – забезпечує функціонування сфери мислення: постійне співвіднесення мотиву й цілі, сигналів зворотного

⁴² Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах... – С. 161.

⁴³ Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності ... – С. 6.

зв'язку – вербальної та невербальної реакції співрозмовника, знань про нього, ситуації та контексту всієї діяльності. Цілеспрямованість виражається також у співвіднесенні свого мовленнєвого висловлювання з передбачуваним результатом;

- **продуктивність** – це багатство фактів, відомостей, думок, потрібних, для досягнення мети. Стосовно форми продуктивність визначається кількістю нових комбінацій засвоєного матеріалу: що менше у матеріалі заученого, то вища його продуктивність;

- **динамічність** – це здатність до переносу. Воно зіставляється з такою ознакою навички як гнучкість, проте гнучкість забезпечує перенос навички в аналогічні (подібні) ситуації спілкування, а динамічність уміння – у нові.

- **Інтегрованість** – виникає на основі активного синтезу різних навичок, на яких воно базується, а також інтеграції автоматизованих і неавтоматизованих компонентів уміння – мотивів, інтересів.⁴⁴

4.2. Вимоги до формування мовленнєвої компетенції в говорінні на рівнях В1-В2

Розглянемо **вимоги** до формування мовленнєвої компетенції в говорінні на рубіжному й середньому рівнях згідно з посібником «Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1-С2».

На рубіжному рівні (В1) вивчення української мови як іноземної в межах формування мовленнєвої компетенції в говорінні студент має оволодіти навичками як монологічного, так і діалогічного мовлення.

Серед умінь **монологічного мовлення** на цьому рівні виділяють такі: уміння зв'язними реченнями висловити власну думку і погляд стосовно тем, що стосуються його діяльності, сфер зацікавлень; висловити згоду або незгоду з думками інших, ввічливо висловлювати власні переконання; переповідати сюжет книжки або статті, підсумовуючи виклад коротким коментарем та ін.

⁴⁴ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах... – С. 144.

При цьому студент має застосовувати такі типи текстів: докладна розповідь; докладний опис; повідомлення про прочитану книжку, статтю чи переглянутий фільм; розповідь у лінійній послідовності; підготовлений виступ на конкретну тему.

До вмінь **діалогічного мовлення**, якими має оволодіти студент, відносять уміння без підготовки вступати в розмову на відомі теми або пов'язані з професійною та освітньою сферами життя; підтримувати розмову або дискусію, отримати, передати й уточнити просту фактичну інформацію. До типів текстів, які студент має вміти застосовувати, належать діалог на 10-12 реплік і телефонна розмова.⁴⁵

На середньому рівні (B2) вивчення української мови як іноземної до вмінь **монологічного мовлення** додають уміння висловлюватися цілісними і завершеними фрагментами тексту; докладно розповісти про свої враження, описуючи почуття і власне ставлення до події зі щоденного життя; обстоювати власну думку, підкріплюючи її аргументами; виступати перед аудиторією; публічно висловлюватися на загальні теми. До типів текстів, якими має оволодіти студент на середньому рівні додають такі: повідомлення на відому тему, аргументований виступ щодо проблемної теми;

До вмінь **діалогічного мовлення** на цьому рівні належать уміння невимушено спілкуватися на відомі теми; висловити зауваження, невдоволення, скаргу; розгорнуто відповідати на питання стосовно відомої теми; брати активну участь у формальній чи неформальній дискусії. Застосовувати ці вміння студент має в таких типах текстів: діалог на 12-15 реплік у звичних та несподіваних ситуаціях і телефонна розмова.⁴⁶

Основною **метою** цього етапу є забезпечити володіння діалогічним та монологічним усним мовленням без будь-яких помітних обмежень у плані мовного та мовленнєвого матеріалу, ситуацій, тематики спілкування (за винятком суто професійних та спеціальних тем, які не стосуються професії майбутнього випускника).

⁴⁵ Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною A1-C2... – С. 44-45.

⁴⁶ Там само. – С. 69-70.

4.3. Види вправ для формування вмій і навичок говорити на рівнях В1-В2

Відповідно до форм говоріння традиційно виділяють вправи для навчання діалогічного та монологічного мовлення.

До системи вправ діалогічного мовлення належать такі групи вправ:

- 1) *Вправи, які навчають «реплікування»* – їхньою метою є навчити студентів реагувати швидко й адекватно на подану викладачем репліку, а також продукувати ініціативну репліку. До цієї групи входять умовно-комунікативні, рецептивно-продуктивні та репродуктивні вправи – на імітацію, підстановку, трансформацію, відповіді на запитання, повідомлення або запитання певної інформації, спонукання до певних дій тощо;
- 2) *вправи для засвоєння діалогічних єдностей різних видів* – спрямовані на навчання студентів самостійно вживати різні види діалогічних єдностей. До них належать умовно-комунікативні, рецептивно-продуктивні вправи на обмін репліками. Основним режимом є робота в парах;
- 3) *вправи для створення мікродіалогів* – за допомогою них студентів навчають об'єднувати засвоєні ними діалогічні єдності в мікродіалоги відповідно до комунікативних ситуацій. До цієї групи входять комунікативні рецептивно-продуктивні вправи початкового рівня, які допускають використання штучно створених вербальних опор.
- 4) *вправи для створення діалогів різних функціональних типів* – їхньою метою є навчати студентів створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованої комунікативної ситуації. До них входять комунікативні рецептивно-продуктивні

вправи. Під час виконання цих вправ допускаються лише природні опори – театральні / концертні афіші, слайди, малюнки тощо.⁴⁷

На рубіжному й середньому рівнях вивчення української мови як іноземної доцільно застосовувати вправи для розвитку умінь і навичок говорити **третьої та четвертої групи**, оскільки вправ для навчання «реплікування» та вправ на засвоєння діалогічних єдностей різних видів навчають на початковому етапі вивчення іноземної мови.

До **системи вправ монологічного мовлення** відносять такі групи вправ:

- 1) *вправи для об'єднання зразків мовлення рівня фрази у понадфразову єдність* – за допомогою них студентів навчають об'єднувати раніше засвоєні зразки мовлення рівня фрази у висловлювання понадфразового рівня. Під час виконання цих вправ студенти також мають оволодіти засобами міжфразового зв'язку;
- 2) *вправи для створення власного монологічного висловлювання понадфразового рівня* – основною метою яких є навчання студентів будувати висловлювання понадфразового рівня (мікромонологи). Це комунікативні продуктивні вправи, у яких допускають використання різних опор. Вибір опори визначає викладач у конкретній ситуації залежно від типу монологу, на оволодіння яким спрямована вправа.
- 3) *вправи для створення власного монологічного висловлювання текстового рівня* – застосовують для навчання студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення. Ці вправи складаються з комунікативного завдання, яке подає викладач, та висловлювання студента.⁴⁸

На рівнях В1-В2 вивчення української мови як іноземної застосовують вправи другої та третьої групи, метою яких є розвивати вміння і навички студента створювати власне монологічне висловлювання різного обсягу.

⁴⁷ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах... – С. 158-165.

⁴⁸ Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах... – С. 177-186.

Отже, говоріння як продуктивний вид мовленнєвої діяльності є необхідним для вивчення, щоб оволодіти українською мовою як іноземною, оскільки за допомогою нього студент має змогу висловлювати власні думки, дізнаватися, уточнювати інформацію, спілкуватися в іншомовному просторі. Важливу роль під час навчання говоріння відіграє вмотивованість студента, його цілеспрямованість, тому що продуктивні види мовленнєвої діяльності вимагають мисленнєвої активності. Навчаючись говоріння іноземною мовою, мовець має розвивати оперативну пам'ять, уважність, уміння розпізнавати завдання в комунікативній ситуації, вдало підбирати мовні засоби для вираження власної думки, удосконалювати навички як діалогічного, так і монологічного мовлення.

4.4. Система вправ для розвитку вмінь і навичок говорити на матеріалі теми «Погода»

А. Система вправ діалогічного мовлення

Вправи для створення мікродіалогів

Вправа 1. Викладач запитує вас про особливості клімату країни, з якої ви родом. Дайте відповіді на питання, написані нижче.

Мета: Розвивати вміння студента без підготовки вступати в розмову на відомі теми.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

- **Звідки ви родом?**
- **Які погодні особливості в цій країні?**
- **Чим відрізняється клімат України?**

Вправа 2. Працюйте в групах. Оберіть фрази, подані нижче, які будете використовувати в діалозі. Створіть діалог про погодні особливості однієї пори року країни, з якої ви родом.

Мета: Розвивати вміння студента застосовувати готові фрази у діалозі й зв'язними реченнями висловлювати власну думку.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

- а) часто падає дощ
- б) зазвичай хмарно і дме сильний вітер
- в) зазвичай сонячно і тепло
- г) інколи падає сніг
- д) переважає комфортна температура
- е) постійно гарна погода, небо чисте і безхмарне
- є) часто сонце ховається за хмарами
- ж) завжди дуже холодно
- з) часто надворі сильний мороз
- и) надворі постійна спека

Вправа 3. Працюйте в парах. Розгляньте таблицю, подану нижче. Обговоріть, які з цих пунктів ви вже виконусте для протидії зміни клімату, а які пункти ви готові додати до щоденної рутини. Складіть діалог.

Мета: Удосконалювати вміння студента брати участь у звичайній формальній дискусії на відомі теми, коли відбувається обмін фактичною інформацією або обговорюють рішення практичних проблем.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

Для протидії зміни клімату
я готовий (готова)...

Змінити освітлення в помешканні на енергоефективне – світлодіодні (LED) лампочки

Утеплити будинок, замінити вікна на енергоефективні

Вимикати за собою й іншими світло та прилади, які не використовують

Долати невеликі відстані пішки або велосипедом

Вирішивши купувати нове авто, розглянути можливість придбати електро- чи гібридний автомобіль

Здавати на переробку всі відходи, які можливо

Намагатися їсти менше м'яса, молока, сиру та яєць, адже інтенсивне агроіндустріальне тваринництво є руйнівним для довкілля

Встановити власні сонячні панелі чи вітряк для виробництва електроенергії

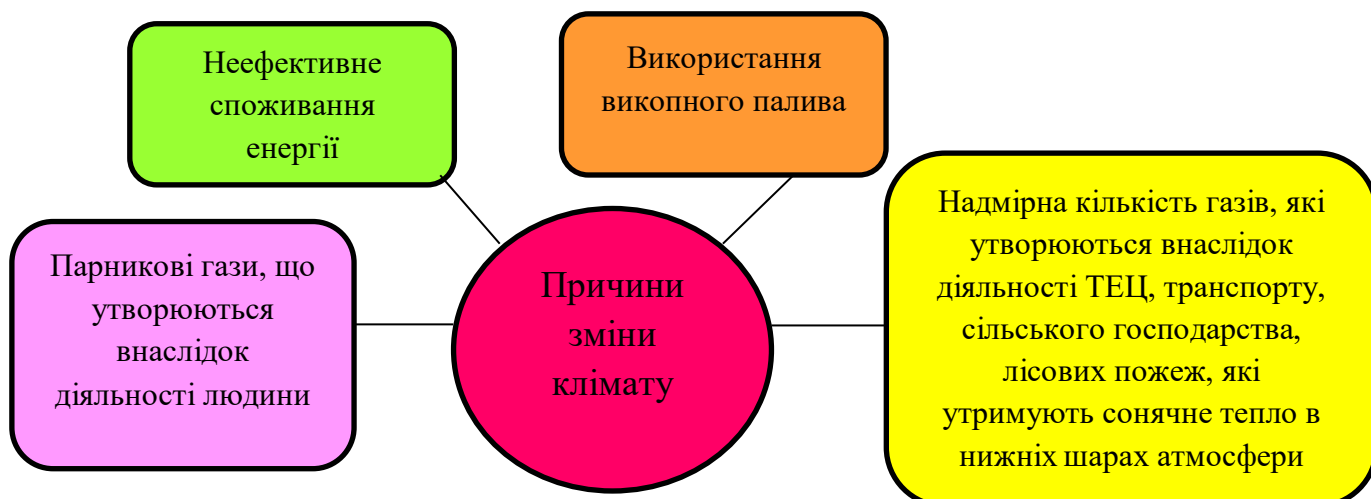
Висаджувати дерева, ставитися дбайливо до довкілля

Використовувати багаторазові торбинки замість пластикових пакетів

Вправа 4. Працюйте в групах. Розгляньте причини зміни клімату, подані в таблиці, і поміркуйте над шляхами їх вирішення. Складіть діалог.

Мета: Розвивати вміння студента брати активну участь у неформальній дискусії, правильно реагуючи в ній на аргументацію інших учасників, чітко висловлюючи свої погляди.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

Вправи для створення діалогів різних функціональних типів

Вправа 1. Працюйте в парах. Розгляньте зображення й обговоріть, як впливає на ваш настрій і самопочуття певнаа погода.

Мета: Розвивати вміння студента зв'язними реченнями висловити власну думку.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

Вправа 2. Ви з другом збираєтеся полетіти на відпочинок улітку. Проте не можете дійти згоди щодо місця відпочинку. Переконайте друга, що ваш варіант найкращий, навівши аргументи «за» і «проти». Складіть діалог.

Мета: Розвивати вміння студента брати активну участь у неформальній дискусії, правильно реагуючи в ній на аргументацію іншого учасника, визначаючи аргументи «за» і «проти», чітко висловлюючи власні погляди.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) і середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Дубровнік, Хорватія
сб 09:00, Мінлива хмарність

Анталья, Анталія, Туреччина
пт 14:00, Переважно сонячно

Шарм-еш-Шейх, Qesm Sharm Ash Sheikh, Єгипет
пт 13:00, Переважно сонячно

Вправа 3. Ви вирішили полетіти відпочивати на острів Балі. Розпитайте в туроператора про клімат на острові й особливості погоди, погодьте дату мандрівки. Складіть діалог.

Мета: Розвивати вміння студента уточнювати потрібну інформацію навідними запитаннями.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому рівнях (B2) володіння українською мовою як іноземною.

Вправа 4. Розгляньте зображення. Обговоріть з партнером причини зміни клімату і їх можливі наслідки. Складіть діалог.

Мета: Розвивати вміння студента розгорнуто відповідати на питання стосовно відомої теми.

Вправа рекомендована до виконання на середньому рівні (B2) володіння українською мовою як іноземною.

Б. Система вправ монологічного мовлення

Вправи для створення власного монологічного висловлювання понадфразового рівня

Вправа 1. Уявіть, що ви перебуваєте на вулиці й раптово почалася сильна гроза. Дайте чіткі вказівки щодо того, як правильно поводитися під час грози.

Мета: Розвивати вміння студента давати усну вказівку стосовно того, як щось зробити.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному рівні (B1) володіння українською мовою як іноземною.

Вправа 2. Розгляньте малюнки. Опишіть, що на них є спільне, а що – різне. Поміркуйте, як можуть вплинути дії жінок на екологічну і кліматичну ситуацію у світі.

Мета: Розвивати вміння студента зв'язними реченнями висловити власну думку.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Вправа 3. Прочитайте статтю «Зміни клімату: світ може стати «надто спекотним для людей»», відсканувавши QR-код. Запам'ятайте основні тези статті й озвучте їх.

Мета: Розвивати вміння студента переказати основні тези прочитаної статті.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

Вправи для створення власного монологічного висловлювання текстового рівня

Вправа 1. Підготуйте розповідь на тему «Сучасні глобальні проблеми людства». Висловіть власну думку, коротко аргументуйте її і зробіть висновки.

Мета: Розвивати вміння студента висловлювати власну думку стосовно заданої теми, стисло обґрунтовуючи її і роблячи висновки.

Вправа рекомендована до виконання на рубіжному (B1) та середньому (B2) рівнях володіння українською мовою як іноземною.

Вправа 2. Підготуйте виступ на тему «Причини зміни клімату і способи їх вирішення». Визначте по три пункти до причин потепління і способів його запобігання. Виступ підкріпіть презентацією, створеною в Microsoft PowerPoint.

Мета: Розвивати вміння студента висловлювати власну думку стосовно заданої теми, стисло обґрунтовуючи її і роблячи висновки.

Вправа рекомендована до виконання на середньому (B2) рівні володіння українською мовою як іноземною.

ВИСНОВКИ

Розвиток умінь і навичок у чотирьох видах мовленнєвої діяльності формують комунікативну компетенцію, що визначає можливості іноземного студента вільно спілкуватися в чужомовному середовищі. Рецептивні й продуктивні види мовленнєвої діяльності є взаємопов'язаними й не можуть існувати ізольовано, саме тому вважаємо доцільним розвивати відповідні навички комплексно. Так, наприклад, читання тісно пов'язане з внутрішнім і зовнішнім проговорюванням слова; аудіювання вимагає реакції на почуте у вигляді письмової чи усної відповіді; письмо невіддільне від читання, оскільки написання тексту супроводжується постійним перечитуванням і самоконтролем; говоріння – вимагає почутий чи прочитаний стимул для реакції.

Основним завданням під час навчання рецептивних видів мовленнєвої діяльності є розвивати вміння студента сприймати та розуміти текст як цілісну одиницю висловлювання. Процес сприймання текстів вважають творчим і активним, оскільки слухач постійно висуває гіпотези щодо того, про що він дізнається далі. Окрім цього, кожна людина наділена особливим досвідом, що дає змогу розуміти її смисл прочитаного чи почутого відповідно до набутих життєвих знань. Серед головних факторів, які впливають на розуміння тексту, є такі, як фактор мовленнєвих навичок і фактор потенціального словникового запасу. Під час читання і слухання актуалізуються пасивний і потенціальний словникові запаси, які розширюють можливості й полегшують сприйняття невідомої лексики в тексті. Основним засобом навчання в цих видах мовленнєвої діяльності є текст, який має бути автентичним. Тільки робота з автентичними текстами може привчити слухачів до читання реальних, а не штучних іншомовних текстів.

У межах дослідження читання як виду мовленнєвої діяльності ми виокремили його види читання, які є пріоритетними в навчанні української мови як іноземної. Серед них є ознайомлювальне читання, що у високому

темпі забезпечує розуміння більшої частини тексту з чітким розумінням основної інформації; вивчальне читання забезпечує повне та неперекручене розуміння основної і другорядної інформації в тексті; за допомогою пошукового читання студент має змогу швидко знайти потрібну інформацію.

Для розвитку вмінь і навичок читати ми уклали систему вправу, поділивши її на блоки: некомунікативні вправи для розвитку фонетичних умінь і навичок; некомунікативні вправи для розвитку лексичних умінь і навичок; некомунікативні вправи для розвитку граматичних умінь і навичок; комунікативні вправи для розвитку вмінь і навичок ознайомлювального читання; комунікативні вправи для розвитку вмінь і навичок вивчального читання; комунікативні вправи для розвитку вмінь і навичок пошукового читання.

Некомунікативні вправи спрямовані на розвиток і вдосконалення граматичних і лексичних умінь і навичок (*розрізнення відмінкових форм слів; відмінювання іменників; пошук і редагування граматичних помилок у реченні; добір опису до природного явища; вибір слова з низки запропонованих відповідно до контексту*), а комунікативні – на розвиток різних видів читання з метою розуміння і пошуку інформації (*визначення твердження щодо тексту як правдиве чи неправдиве; добір ілюстрацій, які відповідають змісту тексту; виконання завдань у тестовій формі щодо змісту тексту; пошук відповіді на питання в тексті*).

Система налічує 12 вправ для розвитку вмінь читати, які побудовані на лексичному матеріалі теми «Погода». Відповідно студент, виконуючи завдання, розвиватиме як граматичні, так і лексичні вміння і навички в межах конкретної теми. До кожної вправи зазначена мета (наприклад, *розвивати вміння слухача добирати до назви природного явища його опис із декількох запропонованих варіантів; розвивати вміння добирати потрібне слово в контекст із низки запропонованих; розвивати вміння слухача ставити слово у*

правильний відмінок відповідно до контексту та ін.) та рекомендації щодо рівня, на якому потрібно її виконувати.

Формування комунікативної компетенції в аудіюванні відбувається за допомогою аудіотексту. На відміну від письмового, він інтонаційно оформлений і його відтворення зумовлене відповідним темпом. Тому під час слухання в студента можуть виникати мовні труднощі; труднощі, зумовлені розумінням змісту тексту; зумовлені способом подання тексту; і труднощі, пов'язані з умовами сприйняття тексту. Для навчання аудіювати вибирають автентичні тексти, доступні за змістом і мовним складом.

У процесі навчання слухати виділяють три етапи, на яких формуються відповідні механізми аудіювання мовленнєвих одиниць різних рівнів: 1) словоформи / вільного словосполучення / фрази; 2) понадфразової єдності; 3) цілого тексту. На рубіжному (B1) й середньому (B2) рівнях вивчення української мови як іноземної найбільшу увагу потрібно приділяти розвитку вміння слухати монологічні і діалогічні тексти на рівні цілого тексту, проте вважаємо доцільним удосконалювати мовні вміння (фонетичні, лексичні, граматичні) на рівні словоформи і понадфразової єдності.

Систему вправ для розвитку вмінь і навичок аудіювати ми поділили на дві групи: 1) вправи для формування мовних навичок аудіювати; 2) вправи, що спрямовані на розвиток мовленнєвих механізмів аудіювати. Перша група включає вправи для формування фонетичних навичок аудіювати (напр., *прослухайте пари слів і напишіть слова, у яких відбулося чергування приголосних звуків; визначте інтонацію кожного речення*), вправи для формування лексичних навичок аудіювати (напр., *прослухайте слова, із почутих речень напишіть слова, які є синонімами до таких природних явищ, як заметіль, вихор, злива...*), вправи для формування граматичних навичок (напр., *напишіть дієслова з почутого аудіотексту, утворіть від них форму dokonаного виду*). До другої групи зараховуємо вправи ймовірного прогнозування (напр. *прослухайте речення першого аудіозапису і*

здогадайтеся, про що буде йтися далі), вправи для розвитку уваги та аудитивної пам'яті (напр., *прослухайте аудіотекст і заповніть пропуски в тексті*), вправи для розвитку механізму осмислення (напр., *прослухайте аудіотекст і дайте відповіді на питання*). Загалом система вправ для розвитку вмінь і навичок аудіювати налічує 12 вправ.

Продуктивні види мовленнєвої діяльності відіграють важливу роль у формуванні комунікативної компетенції студента-іноземця, оскільки саме вони дають змогу самовиражатися, висловлювати думки, створювати письмові чи усні розповіді, брати участь у розмові, виступах, конференціях та ін.

Письмо найчастіше є творчим процесом, хоча інколи воно може мати і репродуктивний характер, наприклад, тоді, коли студент просто переписує готовий текст. Для того, щоб якісно розвивати навички письма, студентові необхідно мати стійку мотивацію до виконання завдання, саме тому воно має відповідати сфері зацікавленості студента, його потребам, бути пов'язаним з навколишніми реаліями і побутовими ситуаціями.

Особливістю письма є те, що воно вимагає суворого дотримання мовних норм, граматичної і стилістичної правильності, тому за допомогою цього виду мовленнєвої діяльності часто здійснюють контроль знань студента. Як і в процесі оволодіння навичками слухати, у письмі теж виділяють етапи навчання: 1) оволодіння технікою письма; 2) навчання орфографії; 3) удосконалення набутих навичок письма.

Система вправ для формування вмінь і навичок писати включає три групи вправ: 1) вправи для формування навичок техніки письма; 2) вправи для формування мовленнєвих навичок письма; 3) вправи для розвитку вмінь письма.

Вправи для формування навичок техніки письма мають на меті розвивати каліграфічні й орфографічні навички студента (напр., *розвивати орфографічні навички правопису закінчень іменників II відміни, префіксів роз/без, з/с; розвивати навички знаходити й виправляти орфографічні*

помилки). Вправи для формування мовленнєвих навичок письма мають на меті розвивати граматичні навички студента застосовувати відмінки відповідно до контексту, розвивати лексичні мовленнєві навички добирати і застосовувати лексеми відповідно до їхнього опису, добирати лексеми відповідно до контексту. Вправи для розвитку вмінь письма в цій роботі мають на меті розвивати вміння студента заадресовувати конверти, у формі письмової відповіді відтворювати прочитану інформацію, розвивати вміння студента створювати тези виступу на конкретну тему зі стислим обґрунтуванням і висновком, писати приватні листи. У роботі запропоновано 12 вправ для розвитку вмінь і навичок писати на тему «Погода».

У процесі навчання говорити важливо розвивати навички монологічного та діалогічного мовлення. Монологічні висловлювання під час навчання української мови як іноземної можуть бути елементом висловлювання, діалоги чи бесіди, а в умовах природного спілкування – доповіддю, виступом, лекцією. Діалог, на противагу монологу, складається з реплік і має відбуватися між двома учасниками комунікації. На рубіжному (B1) і середньому (B2) рівнях іноземний студент має оволодіти вміннями зв'язними реченнями висловлювати власну думку, переповідати сюжет книжки, докладно розповідати про свої враження, обстоювати власну думку, без підготовки вступати в діалог, невимушено спілкуватися на загальні теми.

Комунікативну компетенцію в говорінні складає вся система вмінь та навичок, необхідних для усного спілкування. Для досягнення комунікативної компетенції ми запропонували систему вправ для розвитку вмінь говорити на прикладі теми «Погода». До системи вправ діалогічного мовлення належать вправи для створення мікродіалогів (напр., *дайте відповіді на запитання, подані нижче; створіть діалог про погодні особливості однієї пори року країни, звідки ви родом, застосовуючи подані фрази та ін.*) і вправи для створення діалогів різних функціональних типів (напр., *розгляньте зображення й обговоріть, як впливає на ваш настрій і самопочуття певна*

погода; розпитайте в туроператора про клімат на острові й особливості погоди; обговоріть з партнером причини зміни клімату та ін.).

До системи вправ монологічного мовлення належать вправи для створення власного монологічного висловлювання понадфразового рівня (напр., *дайте чіткі вказівки щодо того, як правильно поводитися під час грози; розкажіть основні тези прочитаної статті*) і вправи для створення власного монологічного висловлювання текстового рівня (напр., *підготуйте розповідь на тему «Сучасні глобальні проблеми людства», аргументуючи власну думку*). Система вправ для розвитку монологічного і діалогічного мовлення налічує 13 вправ.

Практичний розділ загалом налічує 49 вправ різних видів .

Отже, за допомогою укладених вправ на матеріалі теми «Погода» іноземний слухач має змогу вдосконалити вміння й навички в рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності. Тема «Погода» завжди залишатиметься актуальною й наскрізною в житті кожної людини, адже це те, що супроводжує її кожного дня. Розвиток вмінь і навичок слугуватиме фундаментом у формуванні комунікативної компетенції іноземного слухача, адже тема «Погода» охоплює широкий спектр проблематики, що розширює не лише мовні знання, а й світогляд студента-іноземця. Дослідженню розвитку вмінь читати, слухати, писати і говорити на тему «Погода» на заняттях з української мови як іноземної присвячено мало праць, тому ця робота може стати частиною розробок практичних занять у закладах вищої освіти.

Джерельну базу роботи становлять підручники з української мови як іноземної: «Українська мова для іноземців. Модульний курс» О. Антонів, Л. Паучок, «Українська мова для іноземців. Крок за кроком» Д. Мазурик, «Мандрівка Україною» І. Ключковської, О. Палінської, О. Пташник, О. Туркевич, «Крок-2 (рівень В1). Українська мова як іноземна: книга для студента» і «Крок-2 (рівень В1). Українська мова як іноземна: робочий зошит» О. Палінської, «Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (вищий

рівень)» О. Синчак, Інтернет-статті, аудіо- й відеозаписи телепрограм, онлайн-ресурси, публіцистичні тексти.

Результати дослідження можна використати для розробок занять з української мови як іноземної, які ґрунтуються на лексичній темі «Погода» (рівні B1-B2), на спецкурсах з методики навчання видів мовленнєвої діяльності, для укладання навчальної лексикографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бей Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі : Міжпредметні зв'язки : зб. наук. пр. – Харків : Константа, 2008. – Вип. 12. – С. 48–59.
2. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетенції в аудіюванні у студентів мовних спеціальностей // Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій : [навч. метод. посібник] / [Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Гапонова С. В. та ін.]. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 175-187.
3. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні / О. Б. Бігич // Іноземні мови. – 2012. – № 2. – С. 19-30.
4. Бігич О. Б. Навчання аудіювання / О. Б. Бігич // Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях : [навч. посібник] / [С. Ю. Ніколаєва, С. В. Гапонова, Е. Г. Арванітопуло та ін.]. – К. : Ленвіт, 2004. – С. 76-84.
5. Брецько І. І. Діалогічне мовлення – основа для розвитку здібностей міжособистісного спілкування / І. І. Брецько, Т.М. Кравченко // International scientific journal. – 2016. – № 1(1). – С. 39-42.
6. Вишнякова Т.А. Обучение русскому языку студентов-нефилологов / Т.А. Вишнякова. – М. : Рус. язык, 1980. – 156 с.
7. Гез Н. Д. Роль условий общения при обучении слушанию и говорению / Н. Д. Гез // Иностранные языки в школе. – 1981. – № 5. – С. 32-39.
8. Гіль С. Засоби подолання труднощів аудіювання в іноземній аудиторії / С. Гіль // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти: зб. наук. праць. – 2013. – № 22. – С. 82-86.
9. Добровольська Л. С. Розвиток іншомовних умінь старшокласників у процесі вивчення освітніх курсів англійською мовою: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. С. Добровольська; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. – О., 2007. – 275 с.

10. Дроздова І. Навчання читання текстів за фахом як основа формування професійного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Umlsh/2010_5/Drozдова.pdf – Назва з титул. екрана.
11. Дубровская С. Система упражнений по развитию навыков аудирования на иностранном языке / С. Дубровская // Система упражнений в профессионально ориентированном обучении иностранным языкам в вузе: Межвузовский сб. науч. тр. – 1990. – С. 113–119.
12. Дяченко С. І. Українська література для іноземних студентів / С. І. Дяченко, О.В. П'ятецька. – К., 2010. – 312 с.
13. Єлісова М. Особливості роботи над текстом української народної казки з іноземними студентами / М. Єлісова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2011. – Вип. 6. – С. 190–195.
14. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
15. Зеленська О. П. Навчання іншомовного діалогічного мовлення здобувачів вищої освіти в нелінгвістичній магістратурі / О. П. Зеленська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 66, 2019. – С. 75-79.
16. Зінько С. Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух / С. Зінько // Укр. мова і літ. в шк. – 2000. – № 4. – С. 11-15.
17. Колнер Я.М. Практична методика навчання іноземної мови: посібник / Я.М. Колнер, Е.С. Устинова. — Воронеж.: «Інтерлінгва», 2002. — 1020 с
18. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою / В. В. Колодязна // Англійська мова та література. – 2004. – № 5. – С. 4–9. – № 6. – С. 5–11.

19. Кострубiна О. Аудіотекст та етапи роботи з ним у процесі розвитку аудитивних умінь і навичок студентів / О. Кострубiна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти: зб. наук. праць. – 2007. – № 11. – С. 170-175.
20. Котченко Т. Роль аудіювання у формуванні комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей (на прикладі німецької мови) / Т. Котченко // Молодий вчений. – 2017. – № 8. – С. 126–130.
21. Леонтьев А.А. Основы теории речевой деятельности / А.А. Леонтьев. — М.: Наука, 1974. — 368 с.
22. Мазниченко В. Особливості навчання аудіювання / В. Мазниченко // Вісник Національного університету оборони України. – 2013. – № 2. – С. 89–94.
23. Маслыко Е. А. Настольная книга преподавателя иностранного языка / Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько, С. И. Петрова. – М.: Вышэйшая школа, 2000. – 522 с.
24. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. вид. 2-ге, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
25. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. – К.: Академія, 2010. – 327 с.
26. Методика преподавания иностранных языков : общий курс : [уч. пособие] / отв.ред. А. М. Шамоу. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : АСТ : АСТ МОСКВА : Восток – Запад, 2008. – 253 с.
27. Методика преподавания иностранных языков : общий курс : [учебное пособие] / отв.ред. А. М. Шамоу. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : АСТ : АСТ МОСКВА : Восток – Запад, 2008. – 253 с.
28. Мирошніченко А. Л. Навчання усного мовлення / А. Л. Мирошніченко // Українська мова та література. – 2004. – № 31. – С. 9–13.

29. Московкин Л. В. Хрестоматия по методике преподавания русского языка как иностранного / Л. В. Московкин, А. Н. Щукин. – М.: Русский язык. Курсы, 2010. – 552 с.
30. Ніколаєва С.Ю., Шерстюк О.М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов. // Іноземні мови - 2002. - № 1. - с. 39 – 46.
31. Обучение речевой деятельности на английском языке в школе : пособие [для учителей] / [Скляренко Н. К., Онищенко Е. И., Захарова С. Л.]. – К. : Рад. шк., 1988. – 150 с.
32. Семотюк О. Особливості застосування аудіювання у процесі вивчення української мови як іноземної / О. Семотюк // Науково-педагогічний журнал «Обрії». – 2013. – № 1. – С. 98–100.
33. Сивак К. Типологія вправ з аудіювання (з досвіду німецьких методистів) / К. Сивак // Вісник Національного університету оборони України. – 2013. – № 1. – С. 147–149.
34. Скалкин В. Л. Обучение монологическому высказыванию (на материале англ. яз.) : пособие [для учителей] / В. Л. Скалкин – К. : Рад. шк., 1983. – 118 с.
35. Скалкин В.Л. Обучение диалогической речи (на материале английской речи): Пособие для учителей. - К., Рад. Школа. – 1989. – 158 с.
36. Скляренко Н. К. Методика формування іншомовної компетенції у техніці письма / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 2012. – № 2. – С. 13-18.
37. Скляренко Н. К. Обучение речевой деятельности на английском языке в школе : пособие для учителей / Скляренко Н. К., Онищенко Е. И., Захарова С. Л. – К. : Радянська школа, 1988. – 150 с.
38. Скляренко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування навичок і вмінь // Іноземні мови. - 199. - № 3 - с. 3 – 8.
39. Смоліна С. Методика формування іншомовної лексичної компетенції // Іноземні мови. – 2010. – № 4. – С. 16–23.

40. Сокіл Б. Книга для читання з української мови Кн. 1 / Б. Сокіл. – Тернопіль, 2010. – 195 с.
41. Станкевич Н. Види мовленнєвої діяльності в аспекті лінгводидактики // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – № 2. – С.40-47.
42. Станкевич Н. Види читання в курсі української мови як іноземної // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2013. – № 8. – С. 186-193.
43. Станкевич Н. Інтерпретація поняття «Тема» у методиці викладання української мови як іноземної / Н. Станкевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2015. – Вип. 11. – С. 131.
44. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посібник. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.
45. Тарнопольський О.Б Автентичність навчальних матеріалів у навчанні англійської мови для професійної комунікації у немовних вишах / О. Б. Тарнопольський, Ю. В. Дегтярова // Вісник ЛДУ БЖД. – № 5, 2011. – С. 242-245.
46. Типи вправ для навчання іноземної мови [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5080852/page:2/> – Назва з титул. екрана.
47. Туркевич О. Особливості використання культурологічних текстів у процесі навчання української мови як іноземної / О. Туркевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2008. – Вип. 3. – С. 274–277.
48. Туркевич О. Терміни знання, уміння, навички: від унормування до гармонізації в сучасній українській лінгводидактиці / О. Туркевич // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – 2018. – Т. 21, № 2. – С. 124.

49. Устименко О. М. Навчання іншомовного монологічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу / О. М. Устименко // Іноземні мови. – № 1. – 2013. – С. 3-9.
50. Фоломкина С. Текст в обучении иностранным языкам / С. Фоломкина // Иностранные языки в школе. – 1985. – №3. – С. 18–22.
51. Черниш В. В. Навчання англomовного читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів (середня загальноосвітня школа з поглибленим вивченням іноземної мови) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання : германські мови» / В. В. Черниш. – К., 2001. – 21 с.
52. Чистякова А. Диференційована організація навчання іноземців української мови / А. Чистякова, Л. Селіверстова, Т. Лагута // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. пр. – Львів, 2008. – Вип. 1. – С. 13–21.
53. Швець Г. Читаймо українською: навчальний посібник з української мови для іноземних студентів. – Вип. 1 / Г. Д. Швець, Ю. О. Торчинська, А. О. Літвінчук / за ред. Г. Д. Швець. – К. : Фенікс, 2012. – 112 с.
54. Ярема О. Взаємозв'язок різних видів читання у навчальному процесі / О. Ярема // Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики : зб. наук. праць. – 2001. – С. 36–38.

Словники

55. Кочан І. Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н.М. Захлюпана. – 2-ге вид., випр. і доповн. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 306 с.
56. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 единиц / А. Н. Щукин. – М.: Астрель, 2007. – 746 с.
57. Новый словарь методических терминов [уклад. Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин]. – М.: Икар, 2009. – 448 с.

Джерела

58. Антонів О. Українська мова для іноземців. Модульний курс В₁-В₂: [навч. посібн.] / О. Антонів, Л. Паучок. – К.: Фірма «ІНКОС», 2012 – 268 с.: іл. + компакт-диск.
59. Близько 75% території Венеції затопило [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2568836-blizko-75-teritorii-venecii-zatopilo-cerez-storm.html> – Назва з титул. екрана.
60. Глобальне потепління чи новий льодовиковий період? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=7gVdtBOcFYU&list=LLmkNHm3TOahZcDBTIUR1eDg&index=15> – Назва з титул. екрана.
61. Жовтий рівень небезпеки: в Україні оголосили штормове попередження [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pogoda.unian.ua/news/10464762-zhovtiy-riven-nebezpeki-v-ukrajini-ogolosili-shtormove-poperedzhennya.html> – Назва з титул. екрана.
62. Загальна характеристика клімату України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ydWPi87BGtQ> – Назва з титул. екрана.
63. Зміна клімату і Україна: до чого тут «хрущовки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=DJQzegr_0pc – Назва з титул. екрана.
64. Мазурик Д. Українська мова для іноземців. Крок за кроком / Д. Мазурик; худож.-оформлювач В.М. Карасик. – Харків: Фоліо, 2017. – 288 с.
65. Мандрівка Україною: навчальний посібник з української мови як іноземної (рівень В2) / [Ірина Ключковська, Олеся Палінська, Ольга Пташник, Оксана Туркевич, Богдан Сиванич, Галина Шміло]. – Львів: Дон Боско, 2012. – 150 с.
66. На Землі можуть зникнути хмари [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47387419> – Назва з титул. екрана.

67. Небезпечні атмосферні явища та прогноз погоди [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://геомап.com.ua/uk-g8/874.html> – Назва з титул. екрана.
68. Палінська О. Крок-2 (рівень В1). Українська мова як іноземна: книга для студента / Олеся Палінська. – Львів : Дон Боско, 2014. – 160 с.
69. Палінська О. Крок-2 (рівень В1). Українська як мова як іноземна: робочий зошит / Олеся Палінська. – Львів : Дон Боско, 2014. – 56 с.
70. Сині етюди [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://bukvoid.com.ua/library/mikola_hviloviy/sini_etyudi/174.html – Назва з титул. екрана.
71. Синоптики прогнозують найближчими днями мороз і сильний вітер [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zaxid.net/pogoda_v_ukrayini_z_23_lyutogo_po_27_lyutogo_2019_prognoz_vid_sinoptikov_moroz_viter_n1476243 – Назва з титул. екрана.
72. Синчак О. «Яблуко»: підручник з української мови як іноземної (вищий рівень). – Львів: Видавництво УКУ, 2015. – 360 с.
73. Як змінюється світ через глобальне потепління [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=PCE_PjaUZNc&list=LLmkNHm3TOahZcDBTIUR1eDg&index=17&t=49s – Назва з титул. екрана.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А⁴⁹

1. Аудіо 01 (вправа 1.1.)
2. Аудіо 02 (вправа 1.2.)
3. Аудіо 03 (вправа 2.1.)
4. Аудіо 04 (вправа 2.2.)
5. Аудіо 05 (вправа 2.3.)
6. Аудіо 06 (вправа 3.1.)
7. Аудіо 07 (вправа 3.2.)
8. Аудіо 08 (вправа 4.1.)
9. Аудіо 09 (вправа 4.2.)
10. Аудіо 10 (вправа 5.1.)
11. Аудіо 11 (вправа 6.1.)

⁴⁹ Список використаних аудіоматеріалів із вказівкою на номер вправи.

ДОДАТОК Б⁵⁰

№	Природні явища	Варіанти назви	Семантично пов'язані лексеми	Дія / стан за значенням
1	Безвітря	1. Безвітряність	1. Безвітряний 2. Безвітряний 3. Безвітряно	—
2	Безсніжжя	1. Безсніжність	1. Безсніжний	—
3	Блискавка	1. Блискавиця	1. Блискавичний 2. Блискавично 3. Блискати 4. Блискотіти	1. Блискання
4	Веселка	1. Радуга 2. Райдуга	1. Веселковий 2. Веселково 3. Радужний 4. Радужно 5. Райдужний 6. Райдужно	—
5	Вихор	1. Вихорець	1. Вихорити 2. Вихоритися 3. Завихорений 4. Завихорити 5. Завихоритися 6. Завихрений 7. Завихрити 8. Завихритися 9. Завихрювати 10. Завихрюватися	1. Завихрення
6	Відлига	1. Відволога	1. Відвологнути 2. Відвологти 3. Відволожити 4. Відволожений 5. Відволожити 6. Відволожитися 7. Відволожувати 8. Відволожуватися	1. Відволоження

⁵⁰ Класифікація лексем на позначення теми «Погода» за алфавітом.

7	Вітер	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вітерець 2. Вітрик 3. Вітрисько 4. Вітрище 5. Вітровій 6. Вітролом 7. Вітронько 8. Вітрюга 9. Вітрюган 10. Вітряниця 11. Павітер 12. Повітря 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вітристий 2. Вітрів 3. Вітріти 4. Вітровий 5. Вітроломний 6. Вітряний. 7. Вітряність 8. Вітряно 9. Завітрений 10. Завітрити 11. Завітрювати 12. Звітрений 13. Звітрюваність 14. Звітрюватися 15. Невітряний 16. Невітряно 17. Обвітрений 18. Обвітрити 19. Обвітритися 20. Обвітріти 21. Обвітрювати 22. Обвітрюватися 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вітровіння 2. Звітрювання
8	Вогкість	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вогкуватість 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вогко 2. Вогкуватий 3. Вогкувато 	—
9	Волога	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вологість 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вологий 2. Вологнути 3. Волого 4. Вологуватий 5. Воложистий 6. Воложити 7. Воложитися 	—
10	Град	<ol style="list-style-type: none"> 1. Градище 2. Градобиття 3. Градобій 4. Градопад 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Градобійний 2. Градоносний 	—
11	Грім	<ol style="list-style-type: none"> 1. Грімниця 2. Громовина 3. Громовиця 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Грімкий 2. Грімко 3. Громовий 4. Гріміти 	—
12	Гроза	<ol style="list-style-type: none"> 1. Громовина 2. Громовиця 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Грозовий 2. Грозяний 	—

13	Дощ	1. Дощик 2. Дощичок 3. Дощовиця	1. Дощити 2. Дощовий 3. Дощовитий 4. Дощувальний 5. Дощувати 6. Задощити 7. Задощитися 8. Задощований	1. Дощування
14	Жара	1. Жарота	1. Жарко 2. Жаркий 3. Нежаркий	—
15	Завій	1. Завійниця 2. Завірюха 3. Завія	1. Завійний 2. Завірюшний 3. Завіяний 4. Завіятися	—
16	Злива	1. Залива	1. Заливний.	—
17	Заметіль	1. Заметільниця 2. Заметь	1. Замет 2. Заметільний	—
18	Заморозки	1. Заморозок 2. Заморозь 3. Озимки 4. Паморозь 5. Поморозь 6. Приморозки 7. Приморозок	1. Замерзати 2. Змерзати 3. Змерзатися 4. Змерзлий 5. Змерзнути 6. Змерзнутися 7. Змерзтися	1. Змерзання
19	Засуха	1. Посуха	1. Засушливий 2. Посушливий 3. Посушливість 4. Посушний	—
20	Іній	1. Намерз 2. Наморозь 3. Приморозь	1. Інистий	—
21	Ливень		1. Ливний 2. Лити	—
22	Мороз	1. Морозенко 2. Морозець	1. Заморожений 2. Заморожувати	1. Замерзання 2. Обмерзання

	<p>3. Морозище 4. Морозонько</p>	<p>3. Заморожуватися 4. Заморозити 5. Змерзати 6. Змерзатися 7. Змерзлий 8. Змерзнути 9. Змерзнутися 10. Змерзтися 11. Морожений 12. Морозити 13. Морозитися 14. Морозний 15. Морозно 16. Морозяний 17. Морозяно 18. Намерзати 19. Намерзлий 20. Намерзнути 21. Намерзнутися 22. Намерзти 23. Намерзтися 24. Наморожувати 25. Наморожуватися 26. Обмерзати 27. Обмерзлий 28. Обмерзнути 29. Обмерзти 30. Обморожений 31. Обморожувати 32. Обморожуватися 33. Обморозити 34. Обморозитися 35. Перемерзати 36. Перемерзлий 37. Перемерзнути 38. Підмерзати 39. Підмерзлий 40. Підмерзнути 41. Підморожений 42. Підморожувати 43. Підморожуватися 44. Підморозити</p>	<p>3. Обмороження 4. Обморожування 5. Перемерзання 6. Підмерзання 7. Підморожування 8. Промерзання 9. Проморожування 10. Розмерзання</p>
--	--------------------------------------	--	--

			45. Підморозитися 46. Повимерзати 47. Повідмерзати 48. Померзлий 49. Померзнути 50. Померзти 51. Поморожений 52. Поморозити 53. Примерзати 54. Примерзлий 55. Примерзнути 56. Примерзти 57. Приморожений 58. Приморожувати 59. Приморожуватися 60. Приморозити 61. Приморозитися 62. Промерзати 63. Промерзлий 64. Промерзнути 65. Промерзти 66. Проморожений 67. Проморожувати 68. Проморожуватися 69. Проморозити 70. Розмерзатися 71. Розмерзлий 72. Розмерзнутися 73. Умерзати 74. Умерзлий 75. Умерзнути	
23	Негода	1. Негодонька	1. Негодяний	—
24	Ожеледь	1. Ожеледиця	—	—
25	Паводок	—	1. Паводковий	—
26	Погода	1. Погодонька	1. Погодний	—
27	Сльота	1. Слякота 2. Слякоть	1. Сльотавий 2. Сльотити	—

			3. Сльотливий 4. Сльотний 5. Сльотяний	
28	Сніг	1. Сніговиця 2. Сніговій 3. Сніговійниця 4. Снігопад 5. Снігопаддя 6. Сніжечок 7. Сніжисько 8. Сніжниця 9. Сніжок	1. Засніжений 2. Засніженість 3. Засніжити 4. Засніжитися 5. Обсніжений 6. Обсніжити 7. Осніжений 8. Осніжити 9. Осніжитися 10. Сніговий 11. Сніговитий 12. Сніговійний 13. Сніжаний 14. Сніжистий 15. Сніжити 16. Сніжний 17. Сніжно	1. Снігорозтавання 2. Снігорозтоплювання 3. Сніготанення
29	Сонце	—	1. Сонячний 2. Сонячно	1. Сонцестояння
30	Спека	1. Спековисько 2. Спековище 3. Спекота 4. Сухота	1. Спековитий 2. Спекотливий 3. Спекотний	—
31	Тепло	1. Теплоота	1. Затепла 2. Потеплілий 3. Потепліти 4. Потеплішати 5. Тепленький 6. Тепленько 7. Теплесенький 8. Теплесенько 9. Теплий	1. Потеплення 2. Потепління

32	Туман	<ol style="list-style-type: none"> 1. Туманець 2. Туманище 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стуманений 2. Стуманити 3. Стуманитися 4. Стуманілий 5. Стуманіти 6.Стуманювати 7. Туманитися 8. Туманіти 9. Туманний 10. Туманність 11. Туманно 	—
33	Ураган	—	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ураганний 	—
34	Хмара	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хмарина 2. Хмаринка 3. Хмариння 4. Хмаринонька 5. Хмариночка 6. Хмарище 7. Хмарка 8. Хмаровиння 9. Хмаровище 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Захмарений 2. Захмарити 3. Захмаритися 4. Захмар`я 5. Обезхмарити 6. Охмарений 7. Охмарити 8. Охмаритися 9. Розхмарений 10. Розхмарити 11. Розхмаритися 12.Розхмарювати 13. Розхмарюватися 14. Хмаристий 15. Хмарити 16. Хмарити 17. Хмаритися 18. Хмарний 19. Хмарність 20. Хмарнішати 21. Хмарно 22. Хмаровий 	—
35	Холод	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прохолодь 2. Холодина 3. Холодище 4. Холоднеча 5. Холодок 6. Холодочок 7. Холодюка 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прохолоджуватися 2. Прохолоджуючий 3. Прохолодити 4. Прохолодитися 5. Прохолодний 6. Прохолодність 7. Прохолодно 	—

			8. Прохололий 9. Прохолонути 10. Прохолоти 11. Холодати 12. Холодкуватий 13. Холодненький 14. Холодненько 15. Холодний 16. Холоднісінький 17. Холоднісінько 18. Холодно 19. Холонути	
36	Хуртовина	1. Хурделиця 2. Хурделя 3. Хурдига 4. Хурдеча	1. Хурделити 2. Хурделитися 3. Хуртовинити 4. Хуртовинний	—
37	Шторм	1. Штормик 2. Штормило 3. Штормище 4. Штормяга	1. Штормити 2. Штормовий 3. Штормувати	—
38	Яснина (ясна погода)	1. Ясність 2. Яснота	1. Ясенький 2. Ясенько 3. Яснесенький 4. Ясний 5. Ясніти 6. Яснішати	

